

מבקר המדינה

**דוח על הביקורת בבזק
החברה הישראלית לתקשורת בע"מ**

ירושלים התשנ"ג - 1993

מבקר המדינה
דוח על הביקורת בבזק
החברה הישראלית לתקשורת בע"מ

סודר בסדר-צילום במדפיס הממשלתי, ירושלים

מס' קטלוג 93-006
ISSN 0579-2770

דין וחשבון זה מסכם את הביקורת שעשה משרד מבקר המדינה בבזק, החברה הישראלית לתקשורת בע"מ, על אחדים מתחומי הפעולה של החברה עד סוף 1990. בדיקות השלמה נעשו בשנת 1992. הממצאים שהועלו במהלך הביקורת הובאו לידיעת הנהלת החברה; בדוח זה מובאים הממצאים העיקריים.

החברה עומדת לביקורת מבקר המדינה לפי סעיף 9(5) לחוק מבקר המדינה, התשי"ח-1958 (נוסח משולב), בהיותה גוף שהממשלה משתפת בהנהלתו.

בזק היא חברה ממשלתית כמשמעותה בחוק החברות הממשלתיות, התשל"ה-1975. שר התקשורת הוא השר האחראי לענייניה לפי חוק זה ובידיו, יחד עם שר האוצר, הסמכויות המפורטות בחוק בענייני החברה.

תוכן העניינים

9החברה ופעולותיה
11מערך השידורים לציבור
17בינוי ונכסים
17הקמת מבנים
23מכירת נכסים פנויים
28שכירת נכסים
32הפיקוח על נכסי בזק
33המערכת הכספית הממוחשבת
38המערכת הממוחשבת לניהול ולרישום מלאי
42העלאת שיעור מס ערך מוסף

החברה ופעולותיה

בזק החברה הישראלית לתקשורת בע"מ (להלן - בזק) הוקמה בשנת 1980 כחברה ממשלתית. היא פועלת על פי הוראות חוק הבזק, התשמ"ב-1982, במטרה להקים תשתית תקשורת ולספק שירותי בזק⁽¹⁾ בישראל. החברה מפעילה את שירותי הבזק שהופעלו קודם להקמתה באמצעות משרד התקשורת. על פי חוק הבזק, הוענק לחברה רישיון כללי לביצוע פעולות בזק ברשת כלל ארצית ולמתן שירותי בזק בין-לאומיים.

חברת בזק היא הספק העיקרי של שירותי תקשורת במדינת ישראל. עיקר פעולתה מתרכז במתן שירותי תקשורת טלפונית פנים ארצית ובין-לאומית. עוד מספקת בזק שירותי תקשורת להעברת נתונים, טלקס, טלפון נייד לחיגוי ישיר ושירותי תמסורת והפצה של שידורי רדיו וטלוויזיה.

חוק הבזק קובע כי על החברה לשלם תמלוגים למדינה בשיעור 11% מהכנסותיה ממתן שירותי בזק המנויים בתוספת לחוק. שר התקשורת, בהסכמת שר האוצר ובאישור ועדת הכלכלה של הכנסת, רשאי לשנות את שיעור התמלוגים. בשנת 1991 שילמה בזק למדינה תמלוגים בסך של כ-266 מיליון ש"ח. בהתאם לחוק, התעריפים לשירותי הבזק העיקריים נקבעים על ידי שר התקשורת, בהסכמת שר האוצר ובאישור ועדת הכספים של הכנסת. על פי חוק הבזק והתקנות שהותקנו על פיו, פעולות הבזק שהחברה מבצעת ושירותי הבזק שהיא נותנת נמצאים תחת פיקוח של משרד התקשורת (להלן - המשרד).

בזק החלה בפעולתה העסקית ב-1 בפברואר 1984⁽²⁾, על פי הסכם מינואר 1984 העבירה המדינה לחברה, לצורכי מתן שירותי בזק, את הנכסים שהיו ברשות המשרד, בתמורה למניות החברה ולאגירת חוב שהונפקו לממשלה. במסגרת זו הועבר, בתמורה סמלית, גם הציוד ששימש במשרד למתן שירותי שידור. עובדי המשרד שעסקו בפעולות בזק היו לעובדי החברה. בשנת 1984 הועסקו בחברה 8,137 עובדים וביוני 1992 - 10,458 עובדים.

במאוס 1990 החליטה ועדת השרים לעניין מכירת חברות ממשלתיות למכור עד 25% ממניות בזק במסגרת מדיניות הפרטה של הממשלה. המניות הוצעו לציבור באמצעות הבורסה לניירות ערך בשתי מנות (בספטמבר 1990 ובמאי 1991). באוקטובר 1991 קיבלה ועדת השרים החלטה שלפיה תושלם מכירה של עד 72% מהון המניות של בזק בארץ או בחו"ל עד סוף שנת 1992; וכי לפני ביצוע מכירה בשיעור שיקטין את החזקות המדינה עד מתחת לשיעור של 52%, יוגדר הרישיון הכללי של בזק ויוחלט על מדיניות הממשלה בעניין המלצות ועדת בועז⁽³⁾ ועל מדיניות התעריפים. בסוף 1991 החזיקה הממשלה

(1) "בזק" - שידור, העברה או קליטה של סימנים, אותיות, כתב, צורות חזותיות, קולות או מידע, באמצעות תיל, אלחוט, מערכת אופטית או מערכות אלקטרומגנטיות אחרות.

(2) בעניין ביקורת על התארגנות החברה וראשית פעולותיה ראה דוח שנתי 36 של מבקר המדינה (עמ' 838).

(3) ועדת בועז מונתה בידי שר האוצר ושר התקשורת בפברואר 1990 ומתפקידה לבחון את הדרכים ליצירה ולעידוד התחרות בענף הטלקומוניקציה. הוועדה הגישה את מסקנותיה באפריל 1991.

בכ-83% ממניות החברה. ב-9.7.92, לפני סיום כהונת הממשלה הקודמת, חתם שר התקשורת היוצא על רישיון כללי חדש לבזק, שבא במקום הרישיון הכללי מינואר 1984. תנאי הרישיון מינואר החדש צמצמו בכמה תחומים את המונופול שהיה עד אז לחברה. בעקבות הקמת ממשלה חדשה ביולי 1992, מינה שר התקשורת החדש ועדה לבחינת ההשגות הכלכליות של בזק על תנאי הרישיון שהוציא שר התקשורת הקודם. הוועדה הגישה את מסקנותיה לשר בספטמבר 1992.

בשנת 1991 היו הכנסות בזק כ-3,614 מיליון ש"ח (בשקלים מותאמים לדצמבר 1991). הרווח לפני הוצאות מימון ותמלוגים לממשלה היה כ-966 מיליון ש"ח; הוצאות המימון בגין איגרת חוב למדינת ישראל היו כ-294 מיליון ש"ח; התמלוגים שהועברו לאוצר היו בסך של כ-266 מיליון ש"ח; הדיבידנד ששולם הגיע לכ-80 מיליון ש"ח. הרווח הנקי (לאחר מסים) בשנה שהסתיימה ב-31.12.91 היה כ-171 מיליון ש"ח, לעומת כ-141 מיליון ש"ח בשנת 1990 - גידול של 21%.

מעריך השידורים לציבור

1. בזק מפעילה ומתחזקת את המעריך להפצת השידורים של הרדיו והטלוויזיה. על פי הסכם העברת הנכסים, שנחתם בינואר 1984 בין המדינה לבין בזק, הועברו לידי בזק מתקני השידור (משרדים ואנטנות) של המדינה בתמורה סמלית. בהסכם נקבע שפיתוח וחיידוש ציוד השידור ייעשו על דעת המדינה ורשות השידור ומתקציביהן. עוד נקבע בהסכם, כי אם תדרוש זאת המדינה, תחזיר לה בזק, בלא תמורה, את מתקני השידור. תפקידה של בזק בתחום השידורים מעוגן באותו הסכם ולא בחוק הבזק, התשמ"ב-1982.

2. בזק מפעילה את שידורי הרדיו בשש רשתות⁽⁴⁾: רשת א' (AM), רשת ב' ורשת ג' (AM ו-FM), קול המוסיקה (FM), רשת ד' (AM וגלים קצרים) לדוברי ערבית ורשת ה' בגלים קצרים, המיועדת בעיקר ליהודי התפוצות. שידורי הטלוויזיה מבוצעים בתג"מ (תדר גבוה מאוד V.H.F) ותא"ג (תדר אולטרה גבוה U.H.F) וכוללים את שידורי הטלוויזיה הכללית, החינוכית והערוץ השני⁽⁵⁾. שידורי גלי צה"ל מופצים על ידי חיל הקשר והאלקטרוניקה, למעט שידורי גלי צה"ל בגלים בינוניים באילת וב-FM בתחנת איתנים, המופעלים על ידי בזק.

אגף ההנדסה והתכנון בבזק מפעיל את מעריך הפצת השידורים. לפי נתוני בזק, בהפעלת השידורים לציבור עוסקים כ-180 עובדים (מקצתם עוסקים גם בנושאים אחרים), למעט קבלני ניקיון ושמירה.

הביקורת בנושא מעריך השידורים לציבור נערכה באגף הנדסה ותכנון בבזק; בדיקות השלמה נערכו במשרדי התקשורת וברשות השידור⁽⁶⁾.

הפצת השידורים והכיסוי הארצי

מעריך הפצת השידורים מופעל ומתוחזק על ידי בזק במתקנים הפרושים ברחבי הארץ. מנתוני בזק עולה, כי באחריותה נמצאים 56 משדרי טלוויזיה ו-72 משדרי רדיו. להלן פירוט הכיסוי הארצי ברשתות השונות, לפי הנתונים והמפות שהכינה בזק בסוף 1990:

רשת א' - שידור בגלים בינוניים (AM) בלבד. המשדרים אינם מכסים את כל שטחה של המדינה, ובשעות החשכה הכיסוי מצטמצם במידה רבה עקב הפרעות הנובעות ממשדרים של תחנות בארצות השכנות.

(4) נוסף על כך הפעילה בזק החל באוגוסט 1990 את "הגל הבטוח" המשרת את אזור חיפה ועמק זבולון. במאי 1991 הופעלה רשת נוספת - רק"ע (רשת קליטת עולים) בגלים בינוניים.

(5) בפברואר 1990 התקבל בכנסת חוק שלפיו הוקמה הרשות השנייה לטלוויזיה ורדיו. החוק קבע, כי הרשות היא שתתכנן, תקים ותפעיל את רשת המשדרים של שידורי הערוץ השני וכי תחנות השידור יהיו בבעלותה ובפיקוחה, אולם במועד סיום הביקורת עדיין הפעילה בזק את שלושת המשדרים של הערוץ השני.

(6) דבר ביקורת קודמת שעשה משרד מבקר המדינה בנושא זה, ראה דוח שנתי 36 (עמ' 874).

רשת ב' - שידור בגלים בינוניים (AM) ובאת"ד (FM). המשדרים מכסים כמעט את מלוא שטח המדינה, חוץ מחלק גדול של אזור הערבה.

רשת ג' - שידור בגלים בינוניים (AM) המכסה את האזורים ממצפה רמון ועד לחיפה ועמק זבולון. השידור באת"ד (FM) מכסה כמעט את מלוא שטחה של המדינה.

רשת ד' - שידור בגלים בינוניים (AM) ובגלים קצרים. משדרי הרשת מכסים את מלוא שטחה של המדינה וחלק מהארצות השכנות.

רשת ה' - שידור בגלים קצרים המאפשרים האזנה במערב אירופה, בחלק ממזרח אירופה, במחצית המזרחית של יבשת צפון אמריקה ובחלקים נרחבים באפריקה. אפשרויות ההאזנה במערב ארה"ב ובדרומה, במרכז אסיה ובאוסטרליה הן מוגבלות. אין כיסוי במזרח יבשת אסיה ובדרומה.

קול המוסיקה - שידור באת"ד (FM) בלבד; הכיסוי זהה לרשת ב'. שידורי הטלוויזיה הכללית והחינוכית מכסים את שטח המדינה כמעט במלואו. שידורי הערוץ השני נקלטים רק במרכז הארץ, בבאר שבע ובאזור חיפה (בתחום הערים ירושלים וחיפה יש אזורים שבהם אין קולטים את שידורי הערוץ השני).

טיב שידורי הרדיו בגלים קצרים ובינוניים

על פי נתוני בזק מאמצע 1992, אזורים רבים אינם מקבלים שירות ברמה נאותה. רוב המשדרים בגלים קצרים ובינוניים הם מדגמים מיושנים מבחינה טכנולוגית, שייצורם הופסק לפני שנים רבות. הציוד צורך חשמל רב⁽⁷⁾ ומרבה להתקלקל ולשבש את השידורים; כתוצאה מכך עלות הפעלת המשדרים גבוהה. רמה מסוימת של אמינות המערכת נשמרה הודות לתחזוקה אינטנסיבית.

באוקטובר 1982 מינה מנכ"ל המשרד צוות, כדי שיכין תכנית לחידוש ציוד השידור המתבלה ולהרחבת אזורי הכיסוי של משדרי הרדיו והטלוויזיה. בדוח שהגיש הצוות בנובמבר אותה שנה צוין, כי בעבר לא ניתנה תשומת לב מספקת להכרח להחליף ציוד שהתבלה והתיישן מבחינה טכנולוגית, וגם לצורך להתאים את מערכות השידור לתנאים המשתנים - שינויים בספקטרום התדרים, הפרעות לשידורים, שינויים גיאופוליטיים, יישוב אזורים חדשים וכדומה. כתבי הדוח ציינו, כי בשל המצב החמור של חלק מהציוד, אין לדחות את השיקום והפיתוח, ויש לבצעם בתוך שלוש שנים. הסכום הדרוש לביצוע התכנית נאמד בכ-60 מיליון דולר במחירי אוקטובר 1982.

משהוקמה בזק בשנת 1984, הועברו אליה העובדים שעסקו בנושא השידורים לציבור, ובמשרד לא נותרו אנשי מקצוע בתחום זה. מאז ועד סיכום הביקורת בשנת 1992 עסקה בזק בתחום השידורים בגלים קצרים ובינוניים בעיקר בשמירה על הקיים,

⁽⁷⁾ ביולי 1988 בדקה בזק את כמות האנרגיה בתחסף בעקבות חידוש ציוד השידור בגלים קצרים ובינוניים. בבדיקה מובאות שתי דוגמאות של חישוב החיסכון הצפוי: במשדר בגלים קצרים - כ-200,000 ש"ח בשנה; ובמשדר בגלים בינוניים - כ-186,000 ש"ח בשנה (הכל במחירי יולי 1988).

ומצב רוב הציוד נשאר חמור, כך שמערך השידורים לציבור כפי שתואר בראשית שנות השמונים נותר בעינו. לעומת זאת, יש לציין כי בשידורי הטלוויזיה ובשידורי הרדיו באת"ד (FM) חלו שיפורים של ממש.

סמכויותיה ותפקידיה של בזק במערך השידורים לציבור

1. בהסכם העברת הנכסים, שנתחם בינואר 1984 בין הממשלה לבין בזק, נאמר, כי שירותי שידור של תכנית רדיו וטלוויזיה שהמשרד נתן לרשות השידור ולטלוויזיה החינוכית, יינתנו על ידי בזק. עוד נאמר בהסכם, כי חידוש הציוד ופיתוחו יבוצעו על דעת המדינה ורשות השידור ומתקציביהן. בהסכם לא צוין מי יקבע את יעדי הפיתוח ויכין, בהתאם להם, את התכניות הרב שנתיות והשנתיות.

עם הקמת בזק והעברת היחידה שעסקה בנושא זה במשרד לחברה, החליט מנכ"ל המשרד דאז שהגורמים המקצועיים בבזק יכינו את התכניות, ואלה יועברו למשרד לאישור ההיבטים הכלכליים והתקציביים. בהתאם לכך הכינה בזק בשנים 1984 - 1987 את הצעות התקציב למשק המשרדים ועסקה בהכנת מפרטים טכניים וברכישת הציוד. בשנת 1987 הקים המשרד יחידה, שעם תפקידיה נמנו גיבוש מדיניות בתחום השידורים לציבור ותכנון ופיתוח מערכות השידור.

2. בפברואר 1988 מינה שר התקשורת צוות לבדיקת מערך השידורים לציבור. על פי כתב המינוי, הוטל על הצוות להציג תמונת מצב עדכנית של האמצעים ורשתות השידור במדינה ולהגיש המלצות בתחום צורכי המדינה בנושא זה. בצוות היו חברים נציגים של המשרד, רשות השידור, בזק, הטלוויזיה החינוכית, גלי צה"ל ונציגי ציבור. המשרד הסביר למשרד מבקר המדינה, כי שר התקשורת דאז מינה את הצוות לאחר שהגיע למסקנה כי יש מקום לשינויים בהגדרת הסמכויות, האחריות, התפעול והתקצוב.

באוגוסט 1989 הגיש הצוות לשר התקשורת את הדוח, ובו הציג במפורט את מצב מערך השידורים לציבור והצביע על ליקויים כבדי משקל, בעיקר בתחום של כיסוי הרשתות, של איכות ציוד המשרדים בגלים קצרים ובינוניים ושל מערכת הקשרים בין המשרד, בזק ורשות השידור. הדוח קבע, כי אין תיאום מספיק בין הגורמים המעורבים; הסדרים כספיים אינם מוגדרים היטב, או אינם מקוימים כנדרש; אין פיקוח ממשלתי מספק על איכות השידורים לציבור ועל מגמות ההתפתחות של גופים שונים הפועלים במערכת. עוד נאמר בדוח, כי חלוקת האחריות בין הגופים המעורבים בהפצת השידורים - רשות השידור, בזק והמשרד - אינה חדה די צורכה ואין עליה הסכמה מלאה; הדבר בולט במיוחד בתחום ההצטיידות ופיתוח מערך המשרדים.

בסיכום הדוח המליץ הצוות, בין היתר, להקים חברת שידורים, שתעסוק בהפצת שידורי הרדיו והטלוויזיה; החברה תקבל לבעלותה את תחנות השידור, המשרדים ויתר ציוד השידור מידי בזק ותעסוק בהפעלה, תחזוקה, הצטיידות ופיתוח.

בספטמבר 1990 הגיש סמנכ"ל לתפקידים מיוחדים ברשות השידור למנכ"ל הרשות מסמך שבו הציג את הבעיות הנובעות מאיכות השידורים וממעמדה של הרשות כלקוח עיקרי כלפי המשרד ובזק. במסמך צוין כי אף אחת מרשתות השידור של קול ישראל בעברית אינה מכסה כמות את שטח המדינה, על פי התקנים המקובלים באירופה. כמו כן נאמר בו, כי הרשות כלקוח מקבלת מן המפעילים מידע על איכות הקליטה רק במצבי תקלה או כמעט תקלה; לרשות אין ולא היה גוף מקצועי מרכזי שיפקח מטעמה על הנעשה בתחום מורכב זה, והיא מימיה לא הציגה תפיסה כוללת בנושא המשרדים, לרבות סדר קדימויות ותקינה.

באוקטובר 1990, 14 חודשים לאחר שהצוות לבדיקת מערך השידורים לציבור הגיש את הדוח לשר התקשורת, מינו שר האוצר ושר התקשורת צוות בין-משרדי נוסף (להלן - צוות ב'), כדי לבדוק באיזו מידה אפשר ליישם את המלצת הדוח בדבר הקמת חברת שידורים. על צוות ב' הוטל גם להציע חלופות ארגוניות אחרות ולהמליץ על הטובה שבהן.

בסוף ינואר 1991 הגיש צוות ב' את המלצותיו לשני השרים. הצוות המליץ: לא להקים חברת שידורים; להעביר לרשות השידור בנאמנות את המשדרים הקיימים; להעביר את הסמכות לפיתוח מערך המשדרים מהמשרד לרשות השידור, ולהטיל עליה את מימון הקמתם; המשרד יפקח על הקצאת התדרים ויקבע תקנים בעניין הפצת שידורים בהתאם לתקנות. בזק תפעיל את המשדרים ותנהל אותם כיחידה עצמאית.

המלצות צוות ב' נחתמו רק בידי ארבעה חברים (נציגי משרד האוצר, לרבות רשות החברות הממשלתיות, ונציגי בזק). ארבעת החברים האחרים (נציגי משרד התקשורת, רשות השידור והטלוויזיה החינוכית) לא חתמו על הדוח. רשות השידור הסתייגה מהמלצה שהיא תממן את ההשקעה בהקמת המשדרים; נציג הטלוויזיה החינוכית הסתייג מההמלצה שרשות השידור בלבד תהיה בעלת המשדרים ואחראית לתכנון הפיתוח; ונציג המשרד הסתייג מההמלצה השוללת הקמת חברת משדרים.

בספטמבר 1991 החליטה הממשלה, כי האחריות למימון פיתוח המשדרים תועבר בהדרגה מהמשרד לרשות השידור ולגורמי שידור אחרים, החל בשנת 1992 וכלה בשנת 1995. החלטה זו עוסקת למעשה רק בהיבט התקציבי של מימון הפיתוח של מערך המשדרים, אך אינה פותרת את בעיות התיאום ושיתוף הפעולה בין הגורמים השונים.

הקמת משדרים ואנטנות

מאז החלה בזק בפעולותיה ב-1984 ועד למועד סיום הביקורת נרכשו מתקציב המשרד: 23 משרדי את"ד (FM); 11 משדרים בגלים בינוניים (AM) בהספק של 10 קו"ט ומשדר אחד בהספק של 50 קו"ט; ושני משדרים בגלים קצרים בהספק של 500 קו"ט; משדרי טלוויזיה ואנטנות.

הביקורת העלתה, כי היו עיכובים ניכרים בהתקנת הציוד וכי חלק מהציוד לא הותקן כלל. להלן ממצאי ביקורת בעניין פרויקטים אחדים שלמענם נרכש הציוד:

1. **משדרי את"ד (FM)**. א. בשנת 1987 נרכשו שתי מערכות משדרים לשיפור קליטת שידור את"ד (FM) ברשת ב' ובקול המוסיקה והן יועדו להתקנה במצפה

רמון ובגרופית שבדרום הערבה. עלות המשדרים היתה כ-920,000 מרקים גרמניים (מ"ג). בכל מערכת שלושה משדרים, משרד עתודה, מערכת מיתוג אוטומטי ואופציה להרחבת המערכת. המשדרים הגיעו לארץ בראשית 1988, אולם הם הופעלו רק במאוס 1991, לאחר יותר משלוש שנים. העיכוב הממושך בהתקנת המשדרים היה בשל מחלוקת בין המשרד לבזק בקשר למימון ההתקנה. בתשובתו למשרד מבקר המדינה טען המשרד כי לא קיבל כל בקשה למימון עבודות התשתית בגרופית ובמצפה רמון. בזק טענה, כי היא לא פנתה לקבל מימון מהמשרד כיוון שהוא לא הסכים לשלם בעבור עבודות הפיתוח שביצעה בזק.

ב. באפריל 1989 הגיעו לארץ זוג משדרי את"ד (FM), שהזמין המשרד לשם שיפור הקליטה של רשת ג' באזור באר-שבע והדרום. רכישתם עלתה כ-240,000 מ"ג. באוגוסט 1990 הודיעה בזק למשרד, כי הפעלת המשדרים כרוכה ברכישת תוספת ציוד במחיר של כ-310,000 מ"ג ובתוספת של יותר מ-100 ימי עבודה להתקנה. בזק דרשה את הציוד הנוסף עוד בשנת 1986, אך המשרד לא רכש את הציוד האמור. רק במאוס 1991, לאחר שהציוד הנוסף נרכש והותקן, הופעלו המשדרים.

2. התקנת משדר גלים קצרים בתחנת יבנה. בינואר 1990 הגיע לתחנת יבנה משדר 500 קו"ט, שנרכש על ידי המשרד במחיר של כ-2.5 מיליון דולר⁽⁸⁾. את המשדר הזה הגדיר המשרד "משדר הדגל" של שידורי ישראל לתפוצות. הביקורת העלתה, כי בזק החלה בהתקנתו במהלך שנת 1991. העיכוב היה בשל מחלוקת בדבר הוצאות התקנה בסך של 600,000 ש"ח. במהלך ההתקנה התגלה ליקוי באחד הרכיבים החיוניים של המשדר. בסוף 1992 המשדר טרם הופעל.

3. התקנת אנטנה "וילון". בשנת 1988 הזמין המשרד אנטנה מיוחדת לשידור בגלים קצרים בהספק גבוה. הרכישה עלתה כ-1.3 מיליון דולר. ביולי 1989 הגיעה האנטנה לתחנת הלל ליד נתניה, אולם היא לא הותקנה, כיוון שהמשרד ובזק לא הגיעו לכלל הסכמה בדבר מימון עלות ההתקנה. לפי אומדני בזק, העלות היא כ-1.9 מיליון ש"ח (במחירי ינואר 1990). בדצמבר 1991 חתם המשרד עם חברה אחרת על חוזה להתקנת האנטנה בסכום של כמיליון דולר (כ-2.3 מיליון ש"ח לפי השער באותו זמן); עד גמר הביקורת לא הוחל בעבודה.

4. תחנת שידור בשאר ישוב. לשם החלפת תחנה בבית הלל (ליד קריית שמונה), שהיתה דלת הספק והוגדרה סיכון בטיחותי, הוחלט ב-1982 להקים תחנת שידור חדשה בשאר ישוב. תחנת השידור נועדה להפעלת שידורים בגלים בינוניים ברשתות א, ב' וד' לשם שיפור הקליטה באזור קריית שמונה ובצפון רמת הגולן. בשנת 1982 הוקצה למשרד שטח של 80 דונם לצורך הקמת התחנה.

עד לשנת 1987 השקיע המשרד בהקמת מתחם התחנה כחצי מיליון דולר. באוקטובר 1989

(8) בעניין המכרז לרכישת המשדר ראה דוח שנת 39 (עמ' 611).

הגיעו לתחנה ארבעה משדרים (10 קו"ט כל אחד) וציוד עזר שרכש המשרד, אך רק ביוני 1992 הושלמה התקנתם של המשדרים והאנטנה. העיכוב בהקמה נגרם בשל חילוקי דעות בין בזק למשרד בקשר למימון התקנת המשדרים. עד גמר הביקורת לא הופעלו המשדרים באופן סדיר.

5. התקנת משדר טלוויזיה בגבעתיים. בשנת 1985 רכש המשרד משדר טלוויזיה (10 קו"ט) בסכום של 1.4 מיליון מ"ג, להחלפת משדר מיושן במגדל שלום בת"א. נקבע שהמשדר החדש יותקן בגבעתיים.

המשדר הגיע לארץ בשנת 1986, אולם רק באמצע 1990 החלה בזק בהתקנתו. ממסמכי בזק עולה, כי ההתקנה עוכבה משום שבאותו זמן החלה בזק לבנות עוד קומה במבנה קיים שיועד להתקנת המשדר.

רק במועד התחלת ההתקנה - ארבע שנים לאחר שהמשדר הגיע לארץ - משנפתחו ארגזי המשלוח, התברר לבזק לראשונה כי המשדר אינו מתאים למפרטי ההזמנה. בעקבות זאת סיכמה בזק עם היצרן, כי לאחר התקנת המשדר יחליף היצרן את הרכיבים שאינם מתאימים.

עד מועד סיום הביקורת לא הופעל המשדר, בגלל התנגדות דיירי הסביבה, החוששים מנזקי בריאות עקב קרינה אלקטרומגנטית.

ממסמכי המשרד ובזק עולה, כי בנושא השידורים לציבור שררה בין בזק לבין המשרד מערכת יחסים לא תקינה, מלווה בהאשמות הדדיות בדבר האחריות לעיכובים - שמקצתם נמשכו שנים - בהתקנת ציוד חיוני ויקר-ערך שנרכש לשיפור מערך המשדרים לציבור. מערכת יחסים זו שררה בעיקר משום שהמשרד, הנושא באחריות למערך המשדרים לציבור, לא דאג להכין נהלים אשר יסדירו את כל הכרוך בפיתוח מערך המשדרים - תכנון, תקצוב, רכישה, התקנה וכיו"ב - ויגדירו את סדר הפעולות שעל כל צד לבצע ויקבעו מנגנון ליישוב חילוקי דעות.

רק בדצמבר 1990, לאחר מינוי מנכ"ל חדש לבזק ולאחר שמשדר מבקר המדינה סיים את בדיקותיו וביורו בנושא זה בבזק, דיווח מנכ"ל בזק לדירקטוריון על הקשיים ועל העיכובים בביצוע הפרויקטים בתחום השידורים לציבור.

בינואר 1991, לאחר סיום הביקורת בנושא זה, הסכימו מנכ"ל בזק ומנכ"ל המשרד להפעיל לאלתר את כל הפרויקטים שביצועם עוכב. לצורך זה התחייב המשרד להעביר לבזק מדי שנה בשנה 600,000 ש"ח למימון ההתקנות והפיקוח עליהן. בעקבות ההסכמה הושלמו ההתקנות של משדרי האת"ד (FM) (ראה לעיל).

לדעת מבקר המדינה, נוכח המצב החמור שאליו נקלע מערך השידורים לציבור, ובהתחשב בכך שמדובר בנושא בעל חשיבות לאומית, על הגורמים הממשלתיים הנוגעים בדבר לפעול בלא דיחוי להנהגת הסדרים שימנעו הפרעות ועיכובים בשיפור מערך השידורים לציבור.

בינוי ונכסים

הקמת מבנים

בזק עוסקת בהקמתם של מבנים המיועדים בעיקר למרכזות טלפון, למשרדים, ליחידות לשירות מינויים (יש"מ) ולמקומות ריכוז לעובדי השטח (ריכוזי עובדים).

עד שבזק החלה בפעילותה העסקית בשנת 1984 עסקה מחלקת עבודות ציבוריות (מע"ץ) בתכנון, בביצוע ובפיקוח על הבנייה בשביל משרד התקשורת. עם הקמת בזק נקבע, שהחברה עצמה תעסוק בפעולות אלה וכי מע"ץ רק תשלים את הפרויקטים שכבר החלה בביצועם⁽⁹⁾.

יחידת הבינוי באגף לכלכלה ולוגיסטיקה של בזק (להלן - יחידת הבינוי) מנהלת את כל משימותיה של החברה בתחום הנדל"ן, לרבות בנייה, שיפוצים, תחזוקת מבנים, רכישות, חכירות, שכירות ומכירת נכסים. בעת הביקורת הועסקו ביחידה 27 עובדים: 9 מהנדסים, אדריכל אחד, 5 אקדמאים במדעי החברה והרוח, 4 טכנאים ו-8 עובדים בדירוג האחיד (כולל מנהל היחידה).

תכנית העבודה השנתית

1. יחידת הבינוי מרכזת בכל שנה את הדרישות של יחידות החברה למבנים, למגרשים, לביצוע שיפוצים ולתחזוקת מבנים. מדרישות אלה נגזרת הצעת תכנית העבודה השנתית שהיחידה מכינה, בהתחשב במסגרת התקציבית העומדת לרשותה. התכנית כוללת אומדן תקציבי ולוח זמנים לביצוע כל פרויקט. דירקטוריון בזק מאשר את תכנית העבודה של יחידת הבינוי, במסגרת אישור תכנית העבודה השנתית של החברה כולה.

תקציב הפעולות של יחידת הבינוי לשנת 1990 היה כ-130 מיליון ש"ח, כמפורט להלן⁽¹⁰⁾:

מיליוני ש"ח	תקציב פיתוח:
15.0	מבנים למתקנים תקשורתיים
43.0	מבנים למשרדים ולריכוזי עובדים
58.0	
	תקציב רגיל:
24.4	שכירות (מבנים וחניונים)
6.0	עבודות בדק בית ושיפוצים
3.5	תחזוקת בתים משותפים
37.8	אגרות עירוניות, חשמל, מים ודלק
71.7	

⁽⁹⁾ בעניין פעולות מע"ץ בשביל בזק ראה דוח שנתי 40 (עמ' 160).

⁽¹⁰⁾ תקציב יחידת הבינוי לשנת 1991 היה כ-190 מיליון ש"ח, ולשנת 1992 - כ-240 מיליון ש"ח.

עד 1989 תקצבה יחידת הבינוי את עלות העבודות לפי מחיר סטנדרדי אחיד למ"ר בנייה. בשנת 1989 שיפרה היחידה את צורת התקצוב וקבעה מחיר סטנדרדי למ"ר לכל סוג של עבודה בנפרד: בניית מרכזות, בניית ריכוזי עובדים, תוספות בנייה, שיפוצים וכו', ובהתאם לכך קבעה את התקציב הדרוש לכל פרויקט. ברם, תקציב זה נקבע בלי שהובאו בחשבון אילוצים מיוחדים של כל פרויקט, כגון המבנה הטופוגרפי של השטח, המשפיע על גודל הסכומים הדרושים לפיתוח, ליסודות, לניקוז וכו'. תקציב העבודות לביצוע שינויים ותוספות במבנים קיימים לא התבסס על תכניות אדריכליות, ואכן בעבודות אלו נמצאו חריגות תקציביות ניכרות.

בדיקת תהליכי ההכנה של תכנית העבודה השנתית של יחידת הבינוי לשנת 1990 העלתה, כי מאומדן עלות הביצוע של כל פרויקט הופחתו 15% לרזרבה שיועדה למימון חריגות תקציביות של פרויקטים שבמסגרת תכנית העבודה וכן למימון פרויקטים שאינם כלולים בתכנית העבודה. בשנת 1990 הסתכמה הרזרבה שנוצרה בדרך זו ב-8.58 מיליון ש"ח. כ-40% מהרזרבה נוצלו למימון פרויקטים שלא נכללו כלל בתכנית העבודה; כ-45% לפרויקטים שהוחלל בביצועם בשנים קודמות ושלא תוקצבו בשנת 1990, והיתר למימון חריגות בעלות ביצועם של פרויקטים שאושרו בשנת הכספים 1990.

2. מדוח מעקב אחר ביצוע פרויקטים שהכינה יחידת הבינוי באוגוסט 1990 עולה, כי תקציב הפיתוח של היחידה לשנת 1989 בסך 32.1 מיליון ש"ח נוצל במלואו, אף כי 39 פרויקטים בסכום כולל של יותר מ-10 מיליון ש"ח, שהיו כלולים בתכנית העבודה לשנת 1989, לא בוצעו באותה שנה. להלן פרטים:

התקציב (באלפי ש"ח)	מספר הפרויקטים	כל הפרויקטים מזה:
32,100	136	בוטלו
930	15	הוקפאו
3,550	7	לא הגיעו לשלב ביצוע
5,780	17	
10,260	39	

3. במהלך השנה מקבלת יחידת הבינוי בקשות לביצוע עבודות שונות (בעיקר שינויים, שיפוצים והקמת מבנים טרומיים) שאינן כלולות בתכנית העבודה השנתית של היחידה. הבקשות לעבודות כאלה מגיעות בדרך כלל ממחוזות בזק ומאגף הנדסה ותכנון, ולאחר אישור המנכ"ל הן מועברות לביצוע.

בשנת 1989 בוצעו כ-100 עבודות בסכום כולל של כ-6 מיליון ש"ח, שלא נכללו בתכנית העבודה השנתית של בזק.

ההליך לאישור ביצועם של פרויקטים שלא נכללו בתכנית העבודה השנתית אינו מעוגן בנהלים. משרד מבקר המדינה העיר לחברה, שמכיוון שתכנית העבודה השנתית נדונה

ומאושרת בדירקטוריון, מן הראוי שגם שינויים מהותיים בה יאושרו בידי הדירקטוריון או ועדה מטעמו.

בעקבות הביקורת, הכינה בזק נוהל לאישור ביצועם של פרויקטים שלא נכללו בתכניות העבודה השנתיות.

בזק לא ביצעה חלק ניכר מתכנית העבודה המאושרת לשנת 1989, והתקציב שנותר בידה שימש להקמת פרויקטים שהדירקטוריון לא אישר לבצע ולכיסוי חריגות תקציביות בביצוע פרויקטים אחרים.

הליקויים, שעליהם הצביעה הביקורת בתחום זה, פגעו ביכולת הדירקטוריון לעקוב אחר ביצוע העבודות שחשיבותן מרובה ליצירת תשתיות לפעילות החברה, והיקפן הכספי מחייב פיקוח תקציבי נאות של הדירקטוריון.

הפיקוח על התכנון

כאמור, מקימה בזק שני סוגי מבנים: למתקנים תקשורתיים, בעיקר מרכזות טלפון; מבנים המשמשים משרדים ליחידות שירות מנויים (יש"מ) ומבנים לריכוזי עובדים. תכנון המבנים למתקנים תקשורתיים מתבסס על כמה תכניות סטנדרדיות, שנקבעו בעבר.

משרד מבקר המדינה בדק את תהליך תכנון ואישורן של התכניות להקמת מבנים שאינם מיועדים למתקנים תקשורתיים.

לאחר שנתקבלה החלטה על הקמת מבנה, מכין צוות ההקמה⁽¹¹⁾ את פרוגרמת התכנון, המגדירה לאדריכל החיצוני, שבזק מסרה לו את הכנת התכניות, את השטחים הפונקציונליים הדרושים, הן בתוך המבנה והן בשטחים הצמודים אליו, הכל לפי התקן הבסיסי שקבעה בזק.

פרוגרמה זו אינה כוללת הנחיות לאדריכל בדבר סך הכל שטח הבנייה, שטחי תנועה (פרוודורים ומדרגות), שטחים לייעדים טכניים (חדרי חשמל ומיזוג אוויר) ושטחי שירותים (מטבח, חדר אוכל, מתקני שמירה ושירותים). היא גם אינה כוללת הנחיות בדבר רמת הבנייה והגימור. בשלב הפרוגרמה בזק גם אינה קובעת לאדריכל מסגרת תקציבית כלשהיא.

בהתבסס על הפרוגרמה, מכין האדריכל תכנית רעיונית המובאת לאישור צוות ההקמה, מנהל המחוז שבתחומו מוקם הפרויקט ומנכ"ל בזק. הביקורת העלתה, כי בעלי התפקידים האלה אישרו את התכניות הרעיוניות של הפרויקטים בלי שהוכן אומדן תקציבי בדבר על עלות הפרויקט.

(11) צוות שמינתה הנהלת בזק בשנת 1984 ותפקידו היה לאשר את הפרוגרמות למבנים; הצוות פעל עד תחילת 1988.

לאחר אישור התכנית הרעיונית, מכין האדריכל תכנית מפורטת המובאת לאישור יחידת הבינוי. גם בשלב זה ניתן האישור בלא שהוכן אומדן העלות. רק לקראת פרסום המכרז להקמת המבנה, מכין האדריכל אומדן תקציבי.

משרד מבקר המדינה העיר להנהלת בזק, כי אין זה סביר שתכניות בנייה יאושרו בלא אומדן עלות: על החברה להכין אומדן עלות הפרויקט ולוח זמנים להקמתו עוד בשלב הפרוגרמה ולעדכנם בשלבי התכנון הרעיוני והתכנון המפורט ולקראת פרסום מכרז. כדי להבטיח בקרה נאותה על התקדמות הפרויקט ועלותו, יש להכין, בצד לוח הזמנים, גם פריסת עלויות לכל שלב של ביצוע הפרויקט, כך שיהיה אפשר לקיים מעקב הן אחר ביצוע שלביו והן אחר הוצאת הכספים.

בתשובתה למשרד מבקר המדינה הודיעה בזק, כי כבר החלה ליישם את ההמלצות העיקריות של הביקורת בנושא סטנדרדים לבנייה וכן בעניין מעורבות מקצועית של יחידת הבינוי בתהליך התכנון והתקצוב: המנכ"ל הטיל על יחידת הבינוי לקבוע סטנדרדים לבנייה שימשו הנחיה למתכננים; כמו כן ניתנה הנחיה שתכנון רעיוני יאושר בידי היחידה המזמינה, יחידת הבינוי, ויחידות בזק אחרות הנוגעות לעניין; תכנון מפורט ייבחן ויאושר גם בידי אדריכל של יחידת הבינוי; בזק תכין אומדן ראשוני לעלות ביצוע הפרויקט עוד לפני שלב הפרוגרמה ואומדן זה יעודכן עם ההתקדמות בשלבי התכנון ועד לפרסום המכרז.

מעקב תקציבי

אגף הכספים בבזק לא ניהל מעקב תקציבי אחרי עלויות ההקמה של כל פרויקט בנפרד. היו בידי נתונים רק על סך כל התקציב שנוצל בכל שנה. ההוצאות נרשמו לפי שם הספק או הקבלן, אך לא לפי פרויקט.

בתשובה למשרד מבקר המדינה הודיעה בזק, כי בעתיד תעשה מעקב תקציבי ממוחשב אחרי כל פרויקט בנפרד, והדבר יאפשר תיקון הליקוי שהעלתה הביקורת.

הקמת מתקנים לריכוז עובדים

עובדי בזק העוסקים בהתקנות, בתיקונים ובתחזוקת המערכת (להלן - עובדי השטח) מתכנסים בכל בוקר במתקנים אזוריים המשמשים מקום ריכוז, שם הם מקבלים רשימת מטלות ומצטיידים לפני היציאה לעבודה. המתקן כולל מחסנים וחדרי התכנסות של העובדים. לבזק 23 ריכוזי עובדים כאלה ברחבי הארץ, מקצתם במתקנים ארעיים.

בדצמבר 1989 הכינו מהנדס הבנייה הראשי של בזק ומנהל התחזוקה הארצי מסמך הכולל נתוני השוואה של כמה ריכוזי עובדים שבנייתם הסתיימה בשנים האחרונות. במסמך צוין, כי בריכוזי עובדים אין אחידות בפרוגרמה ובעבודות הגמר, וכי יש לפעול בהקדם להכנת פרוגרמות סטנדרדיות, וריכוזי העובדים בעפולה יכול לשמש בסיס נאות למתקן סטנדרדי. להלן נתונים, שריכוז ומיין משרד מבקר המדינה מתוך מסמך זה, על ריכוזי העובדים בעפולה, בגבעתיים ובאשקלון:

ריכוז עובדים			
אשקלון	גבעתיים	עפולה	
13,080	4,230	3,730	1. שטח המגרש (מ"ר)
1,250	1,220	1,014	2. שטח בנוי (מ"ר)
60	97	60	3. מספר העובדים בריכוז
21	13	17	4. שטח בנוי לעובד (מ"ר)
**1,940	1,200	900	5. עלות הפרויקט* (באלפי דולרים)

* לא כולל עלות הקרקע.

** כולל קירות תומכים בעלות של 200,000 דולר; לא כולל עלויות פיתוח בסך 160,000 דולר של חלק מהמגרש (ראה להלן).

מהנתונים דלעיל עולה, כי עלות הקמתו של ריכוז העובדים באשקלון היתה גדולה פי שניים ויותר מעלות הקמתו של ריכוז העובדים בעפולה, על אף ששניהם מיועדים לשרת מספר עובדים שווה. משרד מבקר המדינה בדק את סדרי התכנון וההקמה של ריכוזי העובדים גבעתיים, אשקלון ותל אביב - צפון; להלן הממצאים.

ריכוז עובדים בגבעתיים. בנובמבר 1985 מסרה בזק לאדריכל מטעם מע"ץ פרוגרמה לתכנון ריכוז עובדים בגבעתיים. מע"ץ עסקה בתכנון הפרויקט ובהקמתו, מכיוון שהטיפול בו החל עוד בשנות השבעים במסגרת משרד התקשורת.

באוגוסט 1986 אישרו מנכ"ל בזק, מנהל המחוז וצוות ההקמה את התכנית הרעיונית, בלי שהיתה בידם חוות דעת מקצועית של אדריכל יחידת הבינוי ובלא אומדן עלות הביצוע. באוגוסט 1987 הוחל בהקמת המתקן ובמאי 1989 הסתיימה הקמתו. הביקורת העלתה, כי במהלך הבנייה התקיימו כ-50 ישיבות תיאום בין האדריכל לבין הקבלן והמפקח, כולם מטעם מע"ץ. במרבית הישיבות האלה לא השתתפו נציגי בזק.

בסיור שעשו נציגי משרד מבקר המדינה במקום, לאחר סיום הבנייה, נמצא שהמתקן נבנה בסטנדרד גבוה מהדרוש למבנה מסוג זה:

המבנה בנוי מלבנים אדומות, כולל הגדר והמחסנים; בכל אחד מעשרת חדרי ההתכנסות של קבוצות העבודה הותקן מטבחון, נוסף על המטבח המרכזי שהוקם במתקן; המשרדים נבנו סביב לחצר פנימית מקורה בזכוכית ובה צמחייה וחלוקי נחל; מסביב למבנה גוונים מקושטים יצוקים מבטון; תקרת המבנה אינה סטנדרדית ומורכבת מרכיבים קמורים.

לאחר סיור שעשה מנכ"ל בזק בפרויקט, במאי 1989, הוא פנה אל הסמנכ"ל לכלכלה ולוגיסטיקה והודיע לו כי הגיע למסקנה שהבנייה, ובעיקר הגימור, הם בסטנדרד גבוה. הוא הורה לעשות בירור על השתלשלות העניינים ולהודיע לו מי האחראי לדבר.

בתשובה למנכ"ל הודיעה יחידת הבינוי, כי צוות ההקמה אישר את התכנית הרעיונית ואת הדגם שהכין האדריכל מטעם מע"ץ; סטנדרד הגימור נקבע בלעדית בידי האדריכל, בלי שלבזק היתה אפשרות להתערב; בזק הניחה, כי מע"ץ בונה על פי סטנדרד מקובל בבנייה ממשלתית.

משרד מבקר המדינה העיר לבזק, כי היא אישרה את התוכנית הרעיונית ואת התכנית המפורטת בלא הסתייגויות. לדעת מבקר המדינה, אסור היה לבזק כמומינת המתקן, הנושאת במלוא העלות, לוותר על זכותה וחובתה לקיים בקרה שוטפת על התכנון והביצוע של הפרויקט.

ריכוז עובדים באשקלון. משרד התקשורת החזיק במגרש של כ-7 דונם באזור התעשייה באשקלון, וייעד אותו הן להקמת מבנה מרכזי למשרדי מהנדס המחוז והן לריכוז עובדים, הכולל גם שטחי אחסנה פתוחים, סככות, מוסך, חניון ל-100 כלי רכב ותחנת תדלוק. כיוון שהשטח לא הספיק לכל המטרות האמורות, רכש המשרד חלקות נוספות הצמודות לשטח האמור; השטח הכולל של האתר הגיע לכ-13 דונם.

לאחר הקמת חברת בזק, הוחלט להקים באתר רק את מתקני ריכוז העובדים. במאסר 1988 התקשרה בזק עם קבלן לביצוע הפרויקט. הבנייה הסתיימה בספטמבר 1989 בעלות של כ-4.3 מיליון ש"ח.

המבנה הוא בשטח מבונה של 1,250 מ"ר על מגרש ששטחו, כאמור, כ-13 דונם. ריכוזי עובדים אחרים שנבנו בשנים האחרונות הוקמו על מגרשים בגודל של כ-4 דונם בלבד. לגודל המגרש באשקלון היתה גם השפעה על עלויות הפיתוח, שהגיעו לכדי 1.6 מיליון ש"ח, בשעה שהוצאות הפיתוח של ריכוז העובדים בעפולה, שהוקם כאמור על שטח של כ-4 דונם, הגיעו לכ-261,000 ש"ח בלבד (הכל במחירי ספטמבר 1988).

בתשובתה למשרד מבקר המדינה הסבירה בזק, כי שטח המגרש שעליו הוקם ריכוז העובדים הוא רק 9 דונם; בשטח הנותר (כ-4 דונם), שאינו בשימוש ריכוז העובדים, בוצעו עבודות פיתוח (גידור, מדרכות וזיפות) בסכום של כ-160,000 דולר. בעקבות הערות הביקורת, נדרש אגף הכלכלה להגיש הצעות לניצול יתרת המגרש. במאי 1991, לאחר סיום הביקורת, החליטה בזק לנצל את המגרש הפנוי להצבת מבנים טרומיים ולאחסנה פתוחה של ציוד וחומרים לעבודות התשתית שבביל הטלוויזיה בכבלים.

לדעת מבקר המדינה, לא היה מקום להשקיע כ-160,000 דולר בביצוע עבודות פיתוח בלא שנקבע מראש ייעוד ליתרת המגרש.

ריכוז העובדים באשקלון הוקם בלב אזור תעשייה. המתקן עצמו מפואר ונבנה בסטנדרט גבוה: למתקן שישה שערים חשמליים המופעלים מביתן השומר, ששטחו 26 מ"ר (לעומת 7 מ"ר בריכוזי עובדים אחרים); המבנה המרכזי מצופה אבני מוזאיקה; בחדרי השירותים והמקלחות הותקנו 24 חלונות בתקרה, מראות קריסטל, שיש איטלקי, ספסלים מעץ אלון וקירות מצופים באריחי קרמיקה עד התקרה; מסביב למבנה מגרשים סלולים רחבי ידיים - רובם בלא שימוש - ומדרכות מאבנים משתלבות.

בהנחיותיה למתכנן לא קבעה בזק מה גודל השטח המיועד לחדרי שירותים וגם לא את הסטנדרט שלהם. בתכנית הראשונית שהגיש האדריכל היו שטחי השירותים כ-68 מ"ר. בפועל נבנו חדרי שירותים בשטח של כ-100 מ"ר. בריכוז עובדים בעפולה, המיועד למספר זהה של עובדים, שטח השירותים מגיע לכ-60 מ"ר. לשם אחסון כלים כבדים, כבלים, סולמות וחומרי בנייה נקבע בהנחיות למתכנן

להקים סככה בשטח של כ- 320 מ"ר. בפועל נבנו במקום הסככה שמונה מחסנים בבנייה קשיחה בשטח כולל של 440 מ"ר, עם שערים חשמליים.

התכנית הרעיונית ותכניות הבנייה המפורטות של ריכוז העובדים באשקלון, שהוכנו בידי האדריכל, הועברו בהתאם לנוהלי החברה לאישור צוות ההקמה, מנהל המחוז והמנכ"ל. עובדים אלה אישרו את התכניות בלי שהיתה בידם חוות דעת מקצועית של יחידת הבינוי ואומדן בדבר עלות הפרויקט.

מתקן מפואר זה אינו משמש לקבלת קהל אלא משרת 60 עובדים הבאים למקום לזמן קצר בכל יום; בהתחשב בכך שעלות הקמתו הגיעה לכ- 32,000 דולר לכל עובד, אין מנוס מהמסקנה שרמת הבנייה היא בזבזנית.

ריכוז עובדים תל אביב - צפון. באמצע 1988 בחר מחוז ת"א והשרון של בזק מגרש בת"א מבין כעשרה מגרשים שהציעה לו יחידת הבינוי, לצורך הקמת ריכוז עובדים ת"א-צפון. על המגרש, ששטחו 3.8 דונם, עמד מבנה בשטח של 1,834 מ"ר. שמאי מקרקעין מטעם בזק העריך את הנכס ב-1.6 מיליון דולר, מזה 439,000 דולר ערך המבנה. לאחר משא ומתן עם הבעלים נחתם ביוני אותה שנה זיכרון דברים לרכישת המגרש והמבנה תמורת 1,575,000 דולר.

ביולי 1988 אישרה ועדת הנכסים של הדירקטוריון את העסקה, לאחר שהנהלת החברה מסרה לוועדה שהגישה לנכס נוחה והוא מתאים לצורכי בזק. בסוף אותו חודש נבחרו מתאם לפרויקט ואדריכל שנתבקש להכין תכניות להתאמת המבנה הקיים לריכוז עובדים. בספטמבר הכין מתאם הפרויקט סקר על מצב המבנה וקבע שהקמת מבנה חדש עדיפה משיפוץ המבנה הקיים.

בדצמבר אותה שנה ביקשה בזק מהאדריכל להפסיק את תכנון השיפוצים ולהכין תכנית להקמת מבנה חדש לריכוז עובדים. באותה העת היא פנתה אל עיריית תל אביב וביקשה היתר להריסת המבנה.

במהלך שנת 1989 התקיימו דיונים ומתאם הפרויקט ומנהל הפרויקט עשו סקרים נוספים, כדי לבחון שוב את אפשרות התאמתו של המבנה הקיים לצורכי בזק. שניהם חזרו והמליצו להרוס את המבנה מפאת מצבו והעלויות הגבוהות הדרושות להתאמתו.

בפברואר 1990 החליטה ועדת הנכסים של הדירקטוריון להרוס את המבנה ולהקים תחתיו מבנה חדש. מממצאי הביקורת עולה, כי בזק רכשה את המגרש ואת המבנה שעליו בלא שעשתה בדיקה יסודית אם המבנה מתאים לצרכיה. רק לאחר הרכישה התברר שיש צורך להרוס את המבנה, שתמורתו שילמה בזק סכום של יותר מ-400,000 דולר.

מכירת נכסים פנויים

על פי נתוני בזק, בסוף 1990 היו ברשותה 554 נכסים, מהם 171 בשכירות. נוהלי בזק קובעים שכאשר מבנה מתפנה, יחידת הבינוי אחראית לקבל את המבנה המתפנה, למסור אותו ליחידות אחרות, להחזירו לבעלים או למכור אותו, הכל לפי הצורך. נוהלי בזק לא חייבו את היחידה המפנה נכס לדווח ליחידת הבינוי על הפינוי. בעקבות הביקורת, תיקנה

בזק את הנוהל לפינוי מבנים וכללה בו סעיף המחייב את היחידה המפנה להודיע מראש ליחידת הבינוי על הכוונה לפנות נכס.

לפי תכנית העבודה של בזק לשנת 1988 היה על יחידת הבינוי למכור עשרה נכסים. בתכנית העבודה לשנת 1989 נכללה המכירה של רוב הנכסים האלו ונוספו לרשימה עוד חמישה, כל אלה נכללו שוב בתוכנית לשנת 1990. עד מועד סיום הביקורת עלה בידי בזק למכור 4 בלבד מ-15 הנכסים שהיו מיועדים למכירה. הנכסים הריקים נפרצו, פורקו מהם אבזרים, ולחברה היו הוצאות על תחזוקת הנכסים האלה.

לשם קידום מכירת הנכסים הפנויים, אישרה ועדת הנכסים של הדירקטוריון ביוני 1989 התקשרות עם חברה פרטית שנבחרה מבין שלוש חברות שאליהן פנתה בזק. עד סוף מארס 1992 העבירה בזק לטיפול החברה נכס אחד בלבד, וגם נכס זה לא נמכר.

משרד מבקר המדינה בזק את פעולות בזק למכירת נכסים אחדים; להלן הממצאים.

הלשכה לשירותי טלפון בנתניה

1. הלשכה לשירותי טלפון בנתניה פעלה עד 1988 באולם ששטחו כ-330 מ"ר בקומת קרקע של בית משותף במרכז העיר. בתחילת אותה שנה נפתח משרד עסקים חדש בנתניה והלשכה הועברה למבנה החדש. ביוני, כחצי שנה לאחר פינוי הלשכה, החלה יחידת הבינוי לטפל במכירת הנכס. שמאי מקרקעין מטעמה (להלן - שמאי א') העריך את הנכס בסכום של 425,000 דולר.

באוגוסט 1988 פרסמה בזק מכרז פומבי למכירת הנכס; במכרז נקבע מחיר מזערי על פי הערכת שמאי א'. למכרז לא נתקבלו הצעות, וועדת הרכישות⁽¹²⁾ החליטה לפרסם עוד מכרז. בפברואר 1989 הודיעה הוועדה ליחידת הבינוי שיש לפרסם מכרז חדש, אולם זו לא הכינה ולא פרסמה מכרז חדש.

ביוני 1989 הגיש מר א' גורן, מנכ"ל מפעל הפיס (להלן - המציע), הצעה בכתב לרכוש, באופן פרטי, את הנכס מבזק בסכום של 165,875 דולר, כ-40% בלבד מהערכת שמאי א' שנה קודם לכן. ב-7.7.89 נתקבלה בבזק הצעה מגורם אחר לרכוש את הנכס בסכום של 160,000 דולר, אך בזק לא התייחסה אליה על אף שהיתה כמעט זהה להצעה הראשונה. בזק גם לא עשתה מאמץ של ממש למצוא עוד רוכשים בכוח. בהקשר זה יש לציין, כי מפעל הפיס משתמש ברשת סיפרנת של בזק (רשת תקשורת להעברת נתונים) והוא נמנה עם הלקוחות הגדולים של החברה בתחום זה.

הביקורת העלתה, כי מר ג' לב, יו"ר הדירקטוריון של שתי חברות הבת של בזק⁽¹³⁾ (להלן - יו"ר חברות הבת), היה מעורב במשא ומתן למכירת הנכס למציע, אף כי לתפקידו אין כל נגיעה לעניין זה. כפי שהעיד על עצמו, יו"ר חברות הבת הוא ידיד אישי של המציע וגם שימש יועץ לענייני תקשורת של מפעלי הפיס.

(12) ועדה שחבריה עובדים בכירים של בזק.

(13) שתי חברות הבת הוקמו לשם הנחת כבלים תת ימיים בין ישראל לאירופה.

ביוני 1989 פנה הסמנכ"ל לכלכלה ולוגיסטיקה של בזק ליחידת הבינוי וביקש ממנה להכין בדחיפות הצעה לפשרה בין הצעת המחיר שהגיש המציע לבין הערכת שמאי א'. בעקבות פנייה זו, ביקשה יחידת הבינוי מהשמאי לעדכן את ההערכה מיוני 1988 ולהתאימה להתפתחויות בשוק הנדל"ן בנתניה.

ב-6.8.89 הגיש השמאי הערכה מעודכנת, ולפיה ירד ערך הנכס מכ-1,300 דולר למ"ר לכ-1,000 דולר למ"ר, ולפיכך שוויו של הנכס נאמר בכ-325,000 דולר.

מאחר שההערכה המעודכנת של שמאי א' עדיין היתה גבוהה כמעט ב-100% מהצעת המציע, הזמינה יחידת הבינוי, בספטמבר 1989, לפי בקשת הסמנכ"ל לכלכלה ולוגיסטיקה, הערכה משמאי אחר (להלן שמאי ב'). שמאי ב' העריך את הנכס ב-230,000 דולר (900 דולר למ"ר, לפי 255 מ"ר נטו).

2. ב-9.8.89 הודיעה יחידת הבינוי לסמנכ"ל לכלכלה ולוגיסטיקה, כי לדברי שמאי א' יש עוד גורם המתעניין ברכישת הנכס וכי מיקומו של הנכס עשוי להתאים גם לחברות הגז החדשות שיוקמו. בזק לא הגיבה כלל על דברי השמאי.

ב-12.10.89 נועדו סמנכ"ל לכלכלה ולוגיסטיקה ושניים מאנשי יחידת הבינוי עם המציע. בעקבות המשא ומתן נחתם בפגישה זו זיכרון דברים, ולפיו הנכס ימכר למציע תמורת סכום בשקלים, השווה ל-207,000 דולר, בתנאי שהעסקה תאושר בוועדת הנכסים של הדירקטוריון. זיכרון הדברים נחתם בלי שהיועץ המשפטי של בזק היה נוכח בפגישה ובלי שחיווה את דעתו על נוסח זיכרון הדברים. הביקורת העלתה, כי בזיכרון הדברים נרשם כי בפגישה השתתף גם יו"ר של חברות הבת, אולם רישום זה נמחק מזיכרון הדברים.

זיכרון הדברים אושר בידי מנכ"ל בזק ב-22.10.89; ועדת הנכסים של הדירקטוריון אישרה את המכירה ב-26.10.89. בנובמבר אותה שנה הגיש המציע לבזק טיוטת חוזה לאישור.

הביקורת העלתה, כי המנכ"ל אישר את זיכרון הדברים שבו צוינה ההערכה הנמוכה של שמאי ב', בלא שהומצאו לו נתונים בדבר ההערכה הנוספת של שמאי א' מ-6.8.89, שהיתה גבוהה ב-40%, ובלא שצוינה בפניו העובדה כי ההצעה לא הוגשה במכרז פומבי, כנדרש, וכי היה גם מציע נוסף. מפרוטוקול הדיון בוועדת הנכסים אין לדעת מה המידע שנמסר לחברי הוועדה לצורך קבלת אישורם לביצוע העסקה.

3. משרד מבקר המדינה פנה אל המציע ואל יו"ר חברות הבת כדי לקבל את הסבריהם לממצאי הביקורת.

המציע השיב, כי מעורבותו היחידה של יו"ר חברות הבת בתהליך המו"מ הצטמצמה לתיאום הפגישה שהתקיימה ב-12.10.89. יו"ר חברות הבת השיב, כי הפעולה היחידה שנקט, לפי בקשת המציע, היתה להפגישו עם הגורמים המוסמכים בבזק בתחום הנכסים. בתחילת הפגישה הוא הציג את הנוכחים לפני המציע ועזב את הדיון בלי שהשתתף בו.

בידי משרד מבקר המדינה מצויים מסמכים שלפיהם היה יו"ר חברות הבת מעורב במו"מ בין בזק למציע עוד ביוני 1989 ואף לאחר מכן. יש לראות בחומרה את הניסיון להטעות את מבקר המדינה על ידי מסירת תשובות בלתי

נכונות, או חלקיות, לשאלותיו. יתר על כן, אפילו אם יו"ר חברות הבת רק הציג את המציע לפני הנוכחים בדיון שהתקיים ב-12.10.89, אי אפשר שלא לראות בכך פעולה שנועדה להטות את הכף במו"מ לטובת המציע.

4. בדצמבר 1989 הפנה משרד מבקר המדינה את תשומת לב היועץ המשפטי של בזק שלא פורסם מכרז פומבי חדש למכירת הנכס הנדון, בניגוד להחלטת ועדת הרכישות. בעקבות התערבות היועץ המשפטי של החברה, החליטה ועדת הנכסים בינואר 1990 להטיל עליו לבדוק את ההיבטים המשפטיים של הפעולות שנקטו למכירת הנכס.

ב-20.3.90 הגיש היועץ המשפטי של בזק את ממצאיו לוועדת הנכסים והמליץ להודיע למציע שהוועדה לא אישרה את העסקה, שכן ברצון החברה למכור את הנכס במכרז. היועץ המשפטי ציין בחוות דעתו שהוא ממליץ על דרך זו, למען השמירה על תקינות סדרי המינהל, חרף הסיכון שהמציע ינקוט אמצעים משפטיים לאכיפת זיכרון הדברים. ב-9.5.90 קיימה ועדת הנכסים דיון במכירת הנכס ובסיכומו החליטה לאשר את מכירת הנכס למציע "תוך הפקת לקחים לעתיד".

הביקורת העלתה, כי הנושא הועלה לדיון בוועדת הנכסים של הדירקטוריון בלי שנכלל בסדר היום של הישיבה ובלי שנמסר מראש לחברי הוועדה העתק מחוות דעתו של היועץ המשפטי, ולפיה הוא ממליץ, כאמור, לבטל את העסקה. לפי הפרוטוקול, כל שנאמר לחברי הוועדה הוא שמחוות דעתו של היועץ המשפטי עולה כי אם המציע יגיש תביעה נגד בזק, יש סיכוי של 50% כי בזק תזכה.

5. לאחר החלטת ועדת הנכסים, שוב פנה משרד מבקר המדינה ליועץ המשפטי של בזק והתריע על הדרך שבה הוצגה חוות דעתו לפני ועדת הנכסים. בעקבות זאת, הובא הנושא לדיון בדירקטוריון בזק ב-28.5.90. לדיון צורפה חוות הדעת של היועץ המשפטי ובסיכום הדיון הוחלט להקפיד את העסקה ולהטיל על המבקר הפנימי לבדוק את הטיפול בנושא.

ביולי 1990 הגיש המבקר הפנימי דוח על הפעולות למכירת הנכס ובסיכום הדוח המליץ לבטל את העסקה עם המציע ולפרסם מכרז חדש.

באוגוסט אותה שנה קיימה ועדת הביקורת של הדירקטוריון דיון בדוח האמור. בדיון מסר המנכ"ל כי הגיע למסקנה שעובדים ביחידת הבינוי התרשלו בצורה חמורה במילוי תפקידם והודיע על העברת מנהל יחידת הבינוי מתפקידו. בסיכום הדיון רשמה לפני הוועדה את הוראת המנכ"ל לפעול לפי המלצות המבקר הפנימי והיועץ המשפטי. חברי הוועדה ביקשו שהמנכ"ל ישקול נקיטת צעדים גם נגד הסמנכ"ל לכלכלה ולוגיסטיקה ויגיש את המלצותיו לדירקטוריון.

בדיון שקיים הדירקטוריון באותו חודש נדון שוב הניסיון למכור את הנכס בנתניה. חברי הדירקטוריון ציינו, כי המציע לא קיבל את המידע אודות הנכס בדרך הרגילה, אלא הסתייע בקשריו עם יו"ר חברות הבת של בזק. בסיכום הדיון החליט הדירקטוריון שלא לאשר את ביצוע העסקה.

נוכח אירוע זה ואירועים אחרים שהיו בחברה, דן הדירקטוריון באותה ישיבה גם בנושא תפקודו של המנכ"ל. ב-30.9.90 הגיש מנכ"ל בזק את התפטרותו.

לאחר כניסת המנכ"ל החדש לתפקידו ב-15.11.90, הוא הגיש ליו"ר הדירקטוריון המלצה להפסיק לאלתר את עבודתו של הסמנכ"ל לכלכלה ולוגיסטיקה. ביום 27.11.90 אישר הדירקטוריון את המלצת המנכ"ל.

עד למועד סיום הביקורת בנושא זה, לא היה טיפול נוסף במכירת הנכס ולא פורסם מכרז למכירתו.

מחסנים בקרית המלאכה בתל אביב

במאי 1988 החליטה בזק למכור שטחי אחסון שהיו בבעלותה בקריית המלאכה בתל אביב. שטחים אלו כללו: מחסן לגנרטורים בשטח של 260 מ"ר; שני מחסנים לאפסנאות בשטח של 850 מ"ר; ומחסן שיועד לאחסון כלי רכב בשטח של 1,000 מ"ר. בנובמבר אותה שנה פרסמה בזק מכרז פומבי למכירת המחסנים, שערכם הכולל, על פי הערכת שמאי, היה כ-1.5 מיליון ש"ח. למכרז הוגשה הצעה אחת בלבד, והיא הצטמצמה לרכישת מחסן הגנרטורים, במחיר של 210,000 ש"ח (9.4% יותר מהמחיר המזערי שנקבע לו במכרז).

לאחר שנודעו תוצאות המכרז התברר כי במחסן זה עדיין מאוחסנים גנרטורים ובמאי 1989 נתבקש אגף הנדסה ותכנון לפנותם ממנו בדחיפות למחסן אחר שהוצע לאחסונם.

אגף הנדסה ותכנון אישר באוגוסט 1989 שהמחסן החלופי יתאים לצרכיו לאחר שיבוצעו בו עבודות התאמה שנאמדו בכ-25,000 ש"ח. באוקטובר אותה שנה מסרה בזק לקבלן את ביצוע עבודות ההתאמה בסכום של 19,600 ש"ח.

לאחר שהקבלן החל בעבודה, התברר שיש צורך לבצע עבודות חשמל, ניקוז ועוד, שעלותן נאמדה בכ-200,000 ש"ח. לפיכך החליטה יחידת הבינוי, בתחילת 1990, לבטל את העבודות ולהשאיר את הגנרטורים במקומם. עד למועד הפסקת העבודה שילמה בזק ליועצים ולקבלנים סך של כ-18,500 ש"ח. רק באפריל 1992 איתרה בזק מחסן אחר והגנרטורים הועברו אליו; ביולי אותה שנה חתמו בזק והזוכה במכרז על חוזה למכירת הנכס במחיר שנקבע בשנת 1988, בהצמדה לשער הדולר. באוגוסט 1992 נמסר המחסן לרוכש.

משרד בצפת

בספטמבר 1986 פינתה בזק בצפת מבנה שבבעלותה בשטח של 124 מ"ר, שבו שכנו עד אז משרדי מהנדס אזור צפת. הביקורת העלתה, כי מאז ועד סוף 1989 לא היה הנכס בשימוש, אולם בזק המשיכה להחזיק בו ולהעסיק קבלן לניקיונו.

בדצמבר 1986 הוערך הנכס בידי שמאי ב-130,000 ש"ח וביוני 1990 - בכ-175,000 ש"ח.

רק באמצע אוקטובר 1990, ארבע שנים לאחר פינוי הנכס, פנה מנהל יחידת הבינוי לסמנכ"ל לכלכלה ולוגיסטיקה לשם קבלת אישור למכירתו. לאחר שנתקבל האישור,

באוגוסט 1991, פרסמה בזק מכרז. נתקבלו שתי הצעות, אחת בסכום של 77,000 ש"ח ואחת ב- 85,000 ש"ח. בנובמבר 1991 ביטלה ועדת הרכישות את המכרז לאחר שהתברר כי מאחורי שתי ההצעות עמד מציע אחד. ביולי 1992 פרסמה בזק מכרז חדש למכירת הנכס. למכרז זה לא נתקבלו הצעות ובספטמבר אותה שנה החליטה ועדת הנכסים של הדירקטוריון להיעזר בשירותי תיווך למכירת הנכס.

משרדים בירושלים

ביולי 1986 הועברו משרדי היחידה לשירות מנויים (יש"מ) בירושלים מבניין במכרז העיר למבנה אחר. בזק קיימה משא ומתן למכירת הנכס שפונה או להשכרתו, אולם עלה בידה להשכירו רק בספטמבר 1988, לאחר שהנכס עמד בלא שימוש יותר משנתיים. לפי חישוב שעשה משרד מבקר המדינה, העיכוב בהשכרה גרם לחברה הוצאות תחזוקה והפסד משוער בשכר דירה בסך כולל של כ-350,000 דולר.

משרד מבקר המדינה העיר לחברה, שעליה להקפיד על טיפול במכירתם או בהשכרתם של נכסים מתפנים סמוך ככל האפשר למועד הפינוי.

בתשובתה למשרד מבקר המדינה ציינה הנהלת בזק שאמנם הטיפול במכירת הנכסים הפנויים לא קיבל את תשומת הלב הראויה והוסיפה כי בעקבות הביקורת הוציא המנכ"ל הנחיות לתת לנושא זה עדיפות גבוהה, וכי תיערך בדיקה מחודשת של מידת השימוש בנכסי החברה.

שכירת נכסים

בסוף 1990 החזיקה בזק ב-171 נכסים שהיא שכרה למטרות שונות: משרדים, ריכוזי עובדים, מחסנים ועוד. לפי נוהלי בזק משנת 1986, שכירת נכסים כלולה בתכנית העבודה השנתית שלה המאושרת בידי המנכ"ל והדירקטוריון. התקציב לתשלום דמי שכירות לשנת 1990 הסתכם ב-24.4 מיליון ש"ח. לפי חישובי משרד מבקר המדינה, עלות העבודות להתאמת המושכרים החדשים, שנכללו בתכנית העבודה של בזק לשנת 1990, הגיעה לסכום של כ-7 מיליון ש"ח; סכום זה לא נכלל בתקציב החברה.

לפי נוהלי בזק, עסקאות שכירות עד לסכום של 350,000 דולר טעונות אישור של המנכ"ל. עסקאות בסכומים גבוהים יותר טעונות אישור ועדת הנכסים של הדירקטוריון. על יחידת הבינוי לעקוב אחר חוזי השכירות שעומדים לפוג בתוך שישה חודשים, והיא אחראית להארכתם. אם יש שינויים בתנאי החוזה, על יחידת הבינוי לקבל את האישורים הנדרשים כמו לשכירות חדשה.

הביקורת העלתה, כי בדרך כלל המשא ומתן לחידוש חוזי השכירות התחיל סמוך למועד

פקיעתם והחוזים הובאו לאישור ועדת הנכסים עם פקיעתם ולעיתים אף לאחר מכן. מצב זה לא הותיר מרווח זמן לבדיקת חלופות. להלן דוגמה:

בישיבת ועדת הנכסים של הדירקטוריון במאי 1990 לא אישרה הוועדה את הארכת חוזה השכירות למשרדים בשטח של 2,444 מ"ר בבניין בת"א, בגלל ההעלאה הניכרת בדמי השכירות החודשיים, מ-16 ל-21 דולר למ"ר. בדיון נוסף שקיימה הוועדה ב-30.8.90 הוסבר לה, כי הזמן המזערי להעברת היחידות לדיוור חלופי הוא כ-13 חודשים; לפיכך לא נותרה לוועדה ברירה אלא לאשר את המשך השכירות עד 31.12.91 לפי התנאים החדשים.

בעלי המבנה דרשו שהחוזה החדש יהיה לשלוש שנים. בזק לא הסכימה ולכן נדרשה לפנות לאלתר את המשרדים. בגלל חוסר האפשרות לפנות את המשרדים לאלתר, המשיכה בזק להחזיקם עד נובמבר 1991 ובשל כך שילמה למשכיר קנס בסך 700,000 דולר על פי חוזה השכירות, נוסף על דמי השכירות.

באוגוסט 1990 דנה ועדת הנכסים בשינוי תהליך חידוש השכירויות והחליטה שהחברה תציג, בתכנית העבודה של יחידת הבינוי, את רשימת חוזי השכירות העומדים להסתיים בתוך שנתיים, כדי שיהיה אפשר למצוא מבעוד מועד חלופות לשכירויות שהחברה אינה מעוניינת בהמשכן.

שכירת קומה נוספת בבניין ברמת גן

בסוף 1988 ביקש אגף מערכות ומחשבים (להלן - אמ"מ) לשכור שטח של 240 מ"ר בקומה התשיעית של בניין ברמת גן, נוסף על חמש קומות אחרות שכבר החזיק באותו בניין. במאוס 1989 אישרה ועדת השכירויות⁽¹⁴⁾ את העסקה במחיר של 13.5 דולר למ"ר לחודש; לוועדה נמסר, כי עלות התאמת השטח לצורכי אמ"מ נאמדת בסכום של כ-55,000 ש"ח. רק לאחר ששכרה בזק את השטח והוכנו תכניות ההתאמה התברר כי עלות ביצוען, לפי הצעת מחיר שקיבלה בזק, מגיעה לסך של כ-190,000 ש"ח.

ביוני 1989 הציע בעל המבנה לבזק לשכור, באותו מחיר למ"ר, שטח של 830 מ"ר בקומה השביעית של אותו בניין, במקום השטח של 240 מ"ר שהחברה שכרה בקומה התשיעית. בעקבות ההצעה, פנתה יחידת הבינוי אל ועדת השכירויות והסבירה שהשטח בקומה התשיעית אינו מספיק ולא יספק את צורכי אמ"מ בעתיד. עוד צוין בפנייה, כי עלויות ההתאמה של השטח בקומה השביעית נמוכות יחסית ויגיעו לכ-62,000 ש"ח בלבד, לעומת כ-190,000 ש"ח בקומה התשיעית.

ועדת הנכסים של הדירקטוריון דנה בנושא באוקטובר אותה שנה. מפרוטוקול הישיבה עולה, שחבריה מתחו ביקורת על דרך הטיפול ובעיקר על שהשטח בקומה התשיעית נשכר, אף שהיה ברור כי אינו מתאים ואינו מספק את הצרכים. כתוצאה מכך עמד השטח בלא שימוש במשך חצי שנה ונגרמו לחברה הוצאות בלתי מוצדקות.

(14) ועדה שחבריה עובדים בכירים של בזק.

המנכ"ל הסביר לוועדת הנכסים, כי בזמן שבזק שכרה את השטח בקומה התשיעית היא לא ידעה כי יתפנו שטחים מתאימים יותר בקומה השביעית. הוועדה אישרה את שכירת השטח בקומה השביעית, כפוף לעלות התאמה בסך של 60,000 ש"ח.

בזק חתמה על חוזה השכירות לקומה השביעית בדצמבר 1989. אומדן עלות ההתאמה לצורכי אמ"מ, שהוכן על פי תכנית ראשונית של האדריכל, הגיע לסך של כ-115,000 ש"ח, דהיינו כמעט פי שניים מהתקציב שאושר.

הפרויקט הוקפא עד לאישור תקציב נוסף. במאוס 1990 הוצאה הזמנת תכנון לאדריכל, שבה נתבקש לתכנן את התאמת הקומה בתקציב של 120,000 ש"ח, ובשלב ראשון יבוצעו שיפוצים רק במסגרת תקציב של כ-60,000 ש"ח, שנועד לאפשר הכנת התשתיות בלא הקמת המחיצות. בספטמבר הודיע אמ"מ שהסדר זה אינו מעשי, משום שלא יהיה אפשר לאכלס את השטח. ביולי 1991 אישרה ועדת השכירות תקציב נוסף בסך 135,000 ש"ח. עבודות ההתאמה הושלמו בדצמבר 1991.

לפי חישובי משרד מבקר המדינה, עד לאותו מועד שילמה בזק דמי שכירות בסכום של 338,000 דולר בלי שהשתמשה כלל במושכרים.

שכירות משרדים בתל אביב

1. במאי 1989 אישרה ועדת הנכסים של הדירקטוריון שכירת שתי קומות נוספות, בשטח כולל של כ-2,200 מ"ר, בבניין בת"א שבו שוכרת הנהלת מחוז ת"א והשרון, כדי לרכז בו את יחידות המחוז ששכנו אז באתרים אחרים. בחומר רקע שהוגש לוועדת הנכסים צוין, שעבודות ההתאמה של המבנה ימשכו כשישה חודשים. הוועדה הדגישה בהחלטתה שעל הנהלת החברה לפעול לקיצור משך הביצוע של עבודות ההתאמה.

חוזה השכירות נחתם ב-15.2.90 לתקופה של עשר שנים, בסכום של 30,250 דולר לחודש. עבודות ההתאמה הסתיימו בפברואר 1992. לפי חישובים שעשה משרד מבקר המדינה, שילמה בזק סך של כ-720,000 דולר דמי שכירות בלא שהגיעה לשלב של אכלוס.

2. באחד הבניינים בת"א שבו שכנו משרדים שונים של בזק שכרה החברה באוגוסט 1989 שטח נוסף של כ-230 מ"ר במחיר של 21 דולר למ"ר. הביקורת העלתה, כי השטח הנוסף אוכלס רק בספטמבר 1990. בזק שילמה סך של כ-53,000 דולר דמי שכירות ל-13 חודשים שבמהלכם לא אוכלס השטח.

3. משרדי אגף הנדסה ותכנון של בזק שוכנים רובם במגדל שלום בת"א. ב-27.10.89 אישרה ועדת הנכסים של הדירקטוריון שכירת שטח של כ-1,200 מ"ר בקומה 21 באותו בניין, שימש תוספת דיור לאגף. תקופת השכירות שאושרה היתה ושנתיים עם אופציה לשלוש שנים נוספות. דמי השכירות נקבעו לכ-51,000 ש"ח לחודש.

עבודות התאמת המושכר לצורכי בזק הסתיימו בסוף דצמבר 1991, והמשרדים אוכלסו בתחילת מאוס 1992 - קרוב לשנתיים וחצי מאז תחילת השכירות. חוזה השכירות הסתיים באוקטובר 1991 והוארך בשלוש שנים. בזק נשאה בתשלום שכר דירה בסכום של כ-1.4 מיליון ש"ח קודם שהמושכר הגיע לשלב של אכלוס.

שכירת משרדים בבאר-שבע

במארס 1989 אישרה ועדת השכירויות לשכור משרדים לסגן מנהל מחוז ירושלים והדרום בשטח של 300 מ"ר, בבאר-שבע. בזק חתמה על חוזה לשכירת השטח ממאי אותה שנה, בדמי שכירות של כ-75,000 ש"ח לשנה. באותו זמן נבחר אדריכל לתכנון ולפיקוח על העבודות להתאמת השטח ונקבע תקציב של כ-180,000 ש"ח. בזק הכינה את הפרוגרמה להתאמת המבנה רק במארס 1990; עלות העבודות נאמדה בכ-400,000 ש"ח. בהעדר תקציב מספיק, התבקש האדריכל לשנות את התכנון כדי שיתאימו להיקף כספי של כ-280,000 ש"ח.

עבודות ההתאמה הושלמו בפברואר 1992. לפי חישובי משרד מבקר המדינה, שילמה בזק ממועד שכירת הנכס, במאי 1989, ועד פברואר 1992 דמי שכירות בסך כ-177,000 ש"ח (במחירי פברואר 1989) בלא שהגיעה לשלב של אכלוס.

שכירת מבנה לצרכניה בירושלים

באמצע 1987 איתרה יחידת הבינוי מחסן בשטח של כ-700 מ"ר שיועד לצרכניה לעובדי בזק בירושלים. השכירות אושרה בידי ועדת הנכסים של הדירקטוריון בינואר 1988; דמי השכירות השנתיים נקבעו ל-138,240 ש"ח (במחירי דצמבר 1987). על פי התכנון אמורה היתה הצרכניה להיפתח בנובמבר 1988, אולם רק בדצמבר אותה שנה פרסמה בזק מכרז לביצוע השיפוצים. בלוח הזמנים החדש שהכינה בזק נקבע שהעבודה תחל בפברואר 1989 ותסתיים בסוף יוני אותה שנה. בפועל הסתיימו השיפוצים וההתאמה באוגוסט 1989 והצרכניה הופעלה רק בתחילת מאי 1990. מכאן, שעברו 28 חודשים מיום שכירת המבנה ועד לפתיחת הצרכניה. שכר הדירה ששולם בעבור התקופה שעד לפתיחת הצרכניה בניכוי תקופת ההתאמה (תשעה חודשים) היה בסך כולל של כ-194,000 ש"ח (במחירי דצמבר 1987).

תחנת שירות רמלה

בדצמבר 1989 שכרה בזק חנות בשטח של 80 מ"ר ברמלה שתשמש תחנת שירות ללקוחות החברה. חוזה השכירות נחתם לשלוש שנים. דמי השכירות נקבעו ל-2,000 דולר לחודש, ועבודות ההתאמה נאמדו ב-120,000 ש"ח.

רק באפריל 1991 נבחר קבלן לביצוע העבודה. יומיים לאחר התחלת העבודה הודיע בעל הנכס, כפי שרשאי היה לפי החוזה, שבזק לא תוכל להאריך את תקופת השכירות אחרי דצמבר 1992. בעקבות זאת הפסיקה בזק את עבודת הקבלן והחליטה לחפש חנות חלופית. בנובמבר 1991 הודיעה מנהלת יש"מ רמלה ליחידת הבינוי, שעל פי תחזית גידול האוכלוסין רצוי שתחנת השירות תוקם בלוד ולא ברמלה.

בדצמבר 1991 התקבל אישור מאגף השיווק להעביר את תחנת השירות מרמלה ללוד. בינואר 1992 הודיע מחוז המרכז ליחידת הבינוי, שלפי התחזיות אין צורך בתחנת שירות לא בלוד ולא ברמלה.

בזק שילמה דמי שכירות במשך שלוש שנים בסך כולל של 72,000 דולר בעבור נכס שלא השתמשה בו. בזק לא המציאה למשרד מבקר המדינה הסברים לעניין זה.

הפיקוח על נכסי בזק

בזק מחזיקה במאות נכסי דלא-ניידי בכל רחבי הארץ - מבנים ומגרשים, בין בבעלות ובין בשכירות. הפיזור של הנכסים מקשה על החברה את הפיקוח ואת השליטה עליהם. בזק אינה מנהלת ספר רכוש לרישום המקרקעין והמבנים שברשותה ואין לה נהלים בדבר סדרי המעקב אחר ניצול הנכסים.

לפי הדוח הסטטיסטי של בזק לשנת 1990 שנמסר לדירקטוריון, מספר הנכסים והמושכרים שברשותה מסתכם ב-554; 383 בבעלותה ו-171 בשכירות. נתוני הדוח הסטטיסטי מבוססים על רשימת הנכסים שהועברו מהמשרד לבזק עם הקמת החברה בשנת 1984. לרשימה זו מוסיפים בכל שנה את הנכסים שנרכשו, נבנו או נשכרו, וגורעים ממנה נכסים שנמכרו ומושכרים שפוננו. בידי האחראים להכנת הדוח הסטטיסטי אין רשימה מפורטת של הנכסים, ואין עושים בדיקות בשטח לשם אימות נתוני הרשימה. כמן כן, אין סימוכין לכך שבעת העברת הנכסים לבזק נעשתה בדיקה כדי לוודא את דבר קיומם ומצבם הפיסי והזכויות של החברה בנכסים שהועברו אליה.

המערכת הכספית הממוחשבת

לאחר שהחלה בפעילותה ראתה בזק שהמערכת הכספית הממוחשבת של המשרד אינה מתאימה לצרכיה וכי עליה לפתח מערכת משלה. כדי לספק פתרון ביניים הוחלט לרכוש חבילת תוכנה מוכנה. זו נרכשה בשנת 1986 מבית תוכנה. את המערכת הכספית שלה מנהלת בזק באמצעות מחשב שנשכר מאותו בית תוכנה. את שאר המערכות הממוחשבות שלה, מנהלת בזק במחשבים שהיא רכשה מתוצרת חברה אחרת (להלן - מחשבי בזק).

יחידת הביקורת הפנימית של בזק בדקה את תהליך הרכישה וההתקשרות עם בית התוכנה, ובדוח שהגישה לדירקטוריון ביוני 1989 פורטו ממצאי הביקורת בדבר סדרי ההתקשרות עם בית התוכנה. הביקורת הפנימית העלתה, כי במסמך דרישות ראשוני, שהוכן לפני בחירת המערכת הממוחשבת בידי יועצים חיצוניים ואגף הכספים, כלולה, בין השאר, דרישה לשילוב בין המערכת הכספית לבין שאר המערכות הממוחשבות של בזק. דרישה זו נזנחה לנוכח הדחיפות בהפעלת המערכת ולא נכללה במסמך הדרישות הסופי. בית התוכנה אמנם התחייב כי עד 1.4.87 יסב את התוכנה שנרכשה להפעלה במחשבי בזק אך לא עמד בהתחייבותו, ובזק לא דרשה פיצויים על ההפרה.

בחודשים מאי - נובמבר 1990 בדק משרד מבקר המדינה פעולות הנוגעות למערכת הממוחשבת לניהול מערך הכספים של בזק. הביקורת נערכה באגף הכספים ובאגף מערכות ומחשבים.

ההתקשרות עם בית התוכנה

1. חבילת התוכנה שנרכשה הותקנה, כאמור, במחשב שנשכר מבית התוכנה וחובר בקו מנקודה לנקודה (נל"ן) לבית התוכנה לשם ביצוע שירותי תחזוקה. המחשב הותקן בבניין אגף הכספים בירושלים ב-1986. באפריל 1987 הוחל בהפעלה מלאה של המערכת.

בזיכרון הדברים שנחתם עם בית התוכנה במארכ 1986 נקבע, כי בזק תשלם תמורת זכות השימוש בתוכנה סכום חד פעמי שווה ערך ל-45,000 דולר ובעבור שכירת המחשב והציוד הנלווה - סכום שווה ערך ל-90,240 דולר לשנה. עוד נקבע בזיכרון הדברים, כי החוזה ייחתם עד ל-15.4.86. בפועל נחתם החוזה באפריל 1988.

2. רכישת מערכת ממוחשבת כוללת גם קבלת תיעוד של המערכת. התיעוד אמור לכלול, בין היתר, תרשימי זרימה של המערכת ובקורות הקלט; תיאור יישומי וטכני של המערכת ושל הפונקציות השונות שלה; מבנה הקבצים שבה, הוראות הפעלה של המערכת ומדריך למשתמש.

קבלת התיעוד היה חשובה במיוחד נוכח הכוונה לשלב בעתיד בין המערכת הכספית לשאר המערכות הממוחשבות בבזק. דרישה זו נכללה גם במסמך שהכינה בזק לקראת בחירת המערכת הממוחשבת. התחייבות בית התוכנה למסור לבזק את תיעוד המערכת נכללה בזיכרון הדברים ובחוזה שנחתמו בין בזק לבין בית התוכנה.

במהלך הביקורת ביקש משרד מבקר המדינה לקבל עותק מהתיעוד האמור. בעקבות

פנייה זו, הסביר בית התוכנה לראשונה, באוגוסט 1990, לעובדי בזק כיצד אפשר להפיק עותק מתוכנות המקור (SOURCE - CODE) של המערכת שהיה שמור בזיכרון המחשב המותקן באגף הכספים. תוכנות אלו אינן כוללות את מלוא התיעוד שבית התוכנה התחייב לספק לבזק בהתאם לחוזה. עד לפניית משרד מבקר המדינה לא ידעה החברה על מיקומן של תוכנות המקור ולא ידעה כיצד לשלוף אותן מזיכרון המחשב.

בהעדר תיעוד של המערכת שבו מפורטים תרשימי הזרימה ובקורות הקלט, נבצר מהביקורת לוודא שהבקורות הממוחשבות האלו אומנם קיימות. התוכנה של המערכת הכספית נכתבה בשפת תכנות שאינה נפוצה בארץ, ולבזק לא היו אנשי מקצוע מיומנים בשפת תכנות זו. במצב זה היה על בזק להבטיח את המשכיות שירותי התמיכה והתחזוקה של המערכת על ידי הבטחת גישה למלוא התיעוד של המערכת וקבלת ערבויות מספקות. הביקורת העלתה כי דבר זה לא נעשה.

3. בזיכרון הדברים התחייב בית התוכנה להסב את המערכת כך שיהיה אפשר להפעילה במחשבי בזק לא יאוחר מ-1.4.87; אם בית התוכנה לא יעמוד בלוח זמנים זה, תמשיך בזק להפעיל את המערכת במחשב שסיפק בית התוכנה בלא לשלם דמי שכירות בעבורו. בית התוכנה לא עמד בהתחייבות זו. לפיכך החל ב-1.4.87 הפסיקה בזק לשלם לבית התוכנה בעד שכירת המחשב והציוד הראשוני שהותקן בו.

בתחילת 1991 העיר משרד מבקר המדינה לבזק, כי בחוזה שחתמה עם בית התוכנה נקבע, כי אי ביצוע של הסבת המערכת ושילובה במערך המיחשוב של בזק דינה כהפרת חוזה ובזק רשאית לדרוש פיצויים קבועים ומוסכמים מראש בסכום השווה ל-100 דולר לכל יום של הפרת. בזק לא דרשה מבית התוכנה פיצויים, אשר לפי חישוב משרד מבקר המדינה מסתכמים, עד סוף 1990, בסך של 100,000 דולר.

בעקבות הביקורת, כינס המנכ"ל בפברואר 1991 דיון ובו נמסר, בין השאר, כי בזק לא הסתלקה מתביעתה העקרונית לקבל פיצויים, וכי המו"מ עמה טרם הגיע לידי מיצוי. עם זאת, הובהר כי אכיפת תשלום הפיצוי תמוטט את בית התוכנה ועמו יחד תתמוטט המערכת הכספית הממוחשבת של בזק.

החשש להתמוטטות בית התוכנה והשפעתה על ניהול המערכת הכספית בבזק הצביע על התלות הרבה של בזק בבית התוכנה. התלות נובעת מהעובדה שבזק לא עמדה על קבלת התיעוד המלא של המערכת, ועל כן לא היתה מסוגלת להפעיל את המערכת הכספית, בשעת הצורך, באופן עצמאי או על ידי תוכנה אחר.

בדיון האמור הורה מנכ"ל בזק למצות את המו"מ עם בית התוכנה עד סוף פברואר 1991 ואם המו"מ לא יסתיים בהסכמה - לפתוח בהליך מזורז לסיום ההתקשרות ביניהם. לצורך זה על בזק לפתח יכולת עצמאית להפעלת המערכת בעזרת גורם הבקיא בשפת התכנות, ולקבל את כל פרטי התיעוד מבית התוכנה כפי שנקבע בהסכם.

במאי 1991 הודיעה בזק למשרד מבקר המדינה, כי החליטה לתבוע את בית התוכנה על הפרת החוזה ביניהם. בספטמבר אותה שנה, הגישה בזק נגד בית התוכנה תביעה בסך 365,000 ש"ח, על אי ביצוע הסבה למחשבי בזק, כפי שנקבעה בחוזה. בהסכם פשרה,

שאושר על ידי בית המשפט בפברואר 1992, נקבע כי בית התוכנה ישלם לבזק סכום השווה ל- 36,000 דולר.

בשנת 1992 החליטה בזק לרכוש לאגף הכספים מחשב חדש המאפשר להרחיב את השירותים של המערכת הכספית לשאר יחידות החברה, אגב שילובה בשאר המערכות הממוחשבות של בזק.

מעקב אחר הרכש

1. בזק נוהגת לשלם לספקים רק לאחר שאושרה כניסתם למחסן של הפריטים שסופקו לה. אין שילוב בין מערכת הרכש והמלאי לבין המערכת הכספית, שילוב המאפשר ביצוע השוואה ממוחשבת באגף הכספים בין נתוני ההזמנה, מזה, לבין רישום הנתונים על הפריטים שנתקבלו במחסן, מזה. שילוב בין שתי המערכות יאפשר בדיקה לגילוי אי התאמות. לאחר בדיקה זו יפיק המחשב "המלצה" להוראת תשלום. בתשובתה למשרד מבקר המדינה הודיעה בזק, כי תפעל לשילוב בין מערכת הרכש והמלאי לבין המערכת הכספית.

2. המערכת הכספית לא איפשרה איתור חריגות בתשלומים לספקים בגין חוזים והזמנות. בהעדר אפשרות לגלות חריגות כאלה באמצעות המערכת הממוחשבת, נאלץ אגף הכספים לנהל רישום ידני לשם מעקב אחר ביצוע ההזמנות. בתשובתה למשרד מבקר המדינה הסבירה בזק, כי בעבר לא ראתה צורך במעקב ממוחשב אחר הזמנות או התקשרויות, אולם עם פיתוח מערכת תזרים המזומנים (ראה להלן), אפשר לבדוק את התשלומים לעומת ההתחייבויות.

3. דוחות על ביצוע תשלומים שהופקו על ידי המערכת נשלחו ליחידות הנוגעות בדבר לבקרה ולבדיקה, אולם הדבר נעשה זמן רב, לעתים אף כחודש, לאחר ביצוע התשלומים. הדיווח המאוחר פגע ביכולת היחידות לאתר מבעוד מועד טעויות בתשלומים, תשלום כפול לספק או אי-חיוב הספק בגין פרטים שהוחזרו לו.

ניהול תזרים המזומנים

המערכת הכספית אינה מאפשרת את ניהול תזרים המזומנים של בזק. לפיכך ניהל אגף הכספים את תזרים המזומנים במחשבים אישיים בעזרת תוכנה שפיתחה בזק בשנת 1985. בהעדר אפשרות לשילוב בין המערכות, נאלץ אגף הכספים להקליד נתונים שמקורם במערכת הכספית למערכת תזרים מזומנים.

נוכח מגבלות אלו הזמינה בזק, בשנת 1987, מבית התוכנה פיתוח של תת-מערכת תזרים מזומנים שתשתלב במערכת הכספית. תמורת פיתוח תת-המערכת, שרק ב-1992 הושלם פיתוחה, שילמה בזק סכום של כ-100,000 דולר.

אבטחת המערכת

1. במערכת הכספית נעשות פעולות (כמו רישומים בקשר לתשלומים לספקים והפקת המחאות) שאופין מחייב הסדרים שיבטיחו כי הפעולות ייעשו רק בידי מורשים לכך. נוסף

על כך יש לקיים נתיב ביקורת (AUDIT TRAIL) שיאפשר עקיבה אחר כל פעולה מהקלט ועד הפלט, לרבות זיהוי של מבצע הפעולה.

בסוף שנת 1988 הכין בית התוכנה מערכת חדשה של הרשאות וסיסמאות, על פי הרשאות שקבעה בזק לכל משתמש באגף הכספים, בהתאם לתפקידו. לכל משתמש נקבע "תפריט" ובו תחומי הפעולות וסוגי הפעולות שהוא רשאי לבצע. עוד נקבעה לכל משתמש סיסמה ומספר אישי הנרשמים בפרטי התנועה המבוצעת, כדי שיהיה אפשר לזהות את מבצע הפעולה.

רואי החשבון של בזק ועובדי אגף מערכות ומחשבים בדקו את המערכת החדשה בתחילת שנת 1989. רואי החשבון המליצו להגביל את מספר ניסיונות הגישה למערכת ורישום, לעשות החלפה תקופתית של מערכת הסיסמאות האישיות והאקראיות ולהסביר לעובדים בדבר אחריותם האישית בעת ביצוע ורישום של פעולות כספיות. המלצות אלו לא יושמו: הסיסמאות לא שוננו מאז ינואר 1989; עובדים באגף הכספים אינם נוהגים לשמור בסוד את סיסמאותיהם ויש עובדים שמכירים את הסיסמאות של עמיתיהם לעבודה. בנסיבות אלו אין ביטחון בזיהוי נכון של מבצעי הפעולה, אין רישום של ניסיונות גישה למערכת ואין מעקב אחרי הניסיונות האלה.

בתחילת יוני 1989 דיווח אגף הכספים למנהל הביטחון הארצי של בזק כי לאחרונה התגלו כמה מקרים של ביצוע פעולות רישום בלתי מוסמכות במערכת הכספית. בעקבות מקרים אלה, הוקם ביולי צוות נוסף כדי לבחון את הנושא ולהציע פתרונות. באוקטובר אותה שנה הגיש הצוות לאגף הכספים את המלצותיו, שהן חזרה על ההמלצות הקודמות.

במארס 1990 דיווח אגף הכספים למנהל הביטחון הארצי על ניסיון לשלם סך של 400,000 ש"ח לספק פיקטיבי. הניסיון נעשה באוגוסט 1989 אך אותר רק בפברואר 1990. אגף הכספים לא הצליח לאתר את מבצע הפעולה. משרד מבקר המדינה העיר לבזק, שהיה עליה להגיש בעניין זה תלונה למשטרה ולא להסתפק בבדיקה פנימית שעשתה.

בדצמבר 1989 הזמינה בזק מבית התוכנה מערכת חדשה לאבטחה לוגית. מערכת זו הופעלה בשנת 1991 והיא אמורה לאפשר בקרה יעילה יותר על מבצעי הפעולות במערכת. כאמור, ב-1992 רכשה בזק מחשב חדש המאפשר אמצעי אבטחה לוגיים שלא היו במחשב הקודם. עם זאת, אם לא תבוצע החלפה תקופתית של הסיסמאות, ואם לא יעשה מעקב אחר פעולות חריגות במערכת ולא תוגדר אחריותם האישית של מבצעי הפעולות במערכת, תיקטן יעילותה של מערכת האבטחה הלוגית.

2. מחשב אגף הכספים מקושר לבית התוכנה באמצעות מודם וקו חיוג לשם ביצוע עדכונים בתוכנה, איתור תקלות ותיקונן. ההתקשרות למחשב היתה על ידי חיוג למספר טלפון מסוים. בדרך זו כל אדם, שיש לו הכישורים הדרושים, יודע את מספר הטלפון ומכיר את פרטי המערכת ואשר ברשותו מסוף ומודם היה יכול להתחבר למערכת הכספית של בזק באמצעות חיוג כדי לבצע פעולות, להכניס נתונים, לתת הוראות ולשנות רישומים במערכת. רואי החשבון של בזק ואגף מערכות ומחשבים שבדקו את המערכת ב-1988 וב-1989 המליצו להחליף תקופתית את מספר הטלפון אך המלצה זו לא יושמה. בעקבות הביקורת הודיעה בזק למשרד למבקר המדינה כי ההתקשרות בין בית התוכנה למחשב אגף הכספים אפשרית כיום רק ביוזמת אגף הכספים של בזק.

3. בזק אינה מנהלת מעקב אחר שינויים בתוכנת המקור. בהעדר רישום על ביצוע פעולות בתוכנת המקור ובמיוחד נוכח העובדה שבבזק אין תיעוד מלא של המערכת, יכולים עובדי בית התוכנה המכירים את המערכת לבצע בה שינויים שלא אושרו על ידי בזק.

4. כאשר רוכשים תוכנה מוכנה יש לעתים מגבלות המגבילות את בדיקת הבקורות במערכת הממוחשבת. כדי להתגבר על מגבלות אלו, על המשתמש לעגן בחוזה ההתקשרות עם מפתח התוכנה את זכותו לסקור ולבדוק את הבקורות הקיימות במערכת באשר לביצוע שינויים במערכת ותיעודם. הסקירה והבדיקות יכולים להיעשות בידי הלקוח עצמו או בידי נאמן המקובל על שני הצדדים.

הביקורת העלתה כי בזק לא דאגה להבטיח את זכותה לקבל פרטים על הבקורות הקיימות במערכת הממוחשבת ואת זכותה לעשות ביקורת שוטפת על תוכנת המערכת הכספית.

משרד מבקר המדינה העיר לבזק, שיש להקפיד על רישום של כל הפעולות המבוצעות במערכת הממוחשבת, ובמיוחד פעילויות חריגות, כגון: ביצוע פעולות זיכוי וחיוב שלא במהלך הרגיל של העבודה; הפעלת מסוף של עובד בידי עובד אחר; גישה למערכת ההפעלה ולתוכנת המקור; וכל ניסיון לבצע פעולה בידי אדם שאינו מורשה לכך. בתשובתה למשרד מבקר המדינה בזק, כי היא תיזום בדיקת המערכת הכספית על ידי מבקר ענ"א בלתי תלוי.

מניעת נזקי שריפות

מחשב אגף הכספים מותקן בבניין משרדים שאינו מאויש בשעות הלילה ובימי המנוחה. בבניין אין מערכת של גלאי אש או גלאי עשן⁽¹⁵⁾.

כיבוי שריפות בחדרי מחשב נעשה, בדרך כלל, בעזרת גז הלון שאינו רעיל ואינו גורם נזק לצידוד המחשב בשעת כיבוי האש. בבדיקה שעשה משרד מבקר המדינה התברר, כי במסדרונות הבניין נמצאים מטפים המכילים אבקה יבשה ואינם מתאימים לכיבוי שריפות במתקני מחשב. בחדר המחשב עצמו אין אמצעי כיבוי מתאימים.

עותק הגיבוי של הנתונים הרשומים במערכת הכספים, אוחסן בקומת המחשב בארון מתכת שאינו חסין בפני אש. לפיכך, בשריפה עלולים להיפגע הן הנתונים השמורים במחשב והן נתוני הגיבוי, ושחזורם יהיה כרוך בהשקעה גדולה של משאבים. בתשובתה למשרד מבקר המדינה הודיעה בזק, כי תבדוק מחדש את סדרי כיבוי האש וכי החלה להעביר את סרטי הגיבוי השבועי לאחסון בבניין אחר.

(15) בעניין אבטחה פיסית של מחשבים, ראה דוח שנתי 40, (עמ' 14).

המערכת הממוחשבת לניהול ולרישום המלאי

לבזק מלאי חומרים וחלקי חילוף שערכו, על פי נתוני המאזן ל-31.12.91, הגיע לכ-240 מיליון ש"ח. מלאי זה מאוחסן ב-55 מחסנים, הפזורים ברחבי הארץ. הוא כולל כ-80,000 סוגי פריטים ולכל אחד מהם מספר קטלוגי. רק לגבי כ-50% מהם קיימת תנועה תדירה. מספר תנועות המלאי במחסני החברה מגיע לכדי 45,000 בחודש.

בזק מנהלת את המלאי בעזרת תת-מערכת (להלן - מערכת המלאי) שהיא חלק מהמערכת הממוחשבת לניהול הרכש והמלאי בחברה.

בזק מבצעת את מרבית רכישותיה, ברכישה מרוכזת, על פי הזמנות המופקות באמצעות מערכת הרכש והמלאי. הפריטים הנרכשים מגיעים למחסנים המרכזיים של החברה. משם הם מועברים, לפי דרישה, למחסנים מחוזיים או יחידתיים הפזורים ברחבי הארץ. לאחר שאושרה קבלת הפריטים במחסן מרכזי, נרשמת כניסתם במערכת המלאי.

במסגרת הביקורת בדק משרד מבקר המדינה, לסירוגין, במערכת המלאי הממוחשבת של בזק את הברקות על משיכת ציוד מהמחסנים; הקלט והעיבוד של נתוני המלאי; רכישות מידיות ומלאי בלא תנועה. הבדיקה נערכה באגף כלכלה ולוגיסטיקה, באגף מערכות ומחשבים ובמחסני החברה. בבדיקות משלימות ועדכון נתונים נערכו בתחילת 1991.

אבטחת הגישה למערכת המלאי

בכל מחסן מוצב מסוף מחשב, המקושר למחשב המרכזי של בזק ובאמצעותו יכול מורשה קלידה (מנהל המחסן, מחסנאי או מי שהוסמך לכך) לדווח על תנועות פריטי המלאי במחסן ולקבל מידע על מצאי של כל פריט בכל אחד ממחסני החברה. ההתקשרות למחשב מתאפשרת רק בתום תהליך בדיקת זיהוי, שבו על המשתמש להקיש את מספר תעודת הזהות שלו ואת סיסמתו האישית המורכבת מארבעה תווים אלפא-נומריים. הסיסמאות משתנות כל שישה חודשים ונבחרות על ידי המשתמש.

הביקורת העלתה, כי עובדים מספר שיש להם גישה למערכת השאילתות בחרו בסיסמאות שהיו ארבע הספרות הראשונות או האחרונות של מספר תעודת הזהות שלהם, שהוקלד קודם לכן. סיסמאות אלו קלות לגילוי ומאפשרות לאנשים בלתי מוסמכים להתגבר על אמצעי האבטחה ולחדור למערכת.

באפריל 1990, לאחר גמר הביקורת בנושא זה, הפעילה בזק מערכת הרשאות חדשה היוצרת באופן ממוחשב סיסמאות אקראיות ומקצה אותן ישירות למשתמשים.

רישום תנועות המלאי במחסני בזק

1. לפי נוהלי בזק, כל תנועה במצאי יש ללוות בשובר, שבו יש לרשום נתונים על פריטי המלאי שנמשכו או שנתקבלו, מועד ביצוע הפעולה וכן פרטים על המנפק, המקבל ומספר פקודת העבודה שלחובתה יש לזקוף את הפרטים שנמשכו.

עד 1989 הוקלדו נתוני השוברים, לאחר קבלת או הנפקת הפרטים, על ידי יחידת

האוטומציה באגף לכלכלה ולוגיסטיקה, לאחר שבדקה את שלמות הנתונים הרשומים בשוברים. החל ב-1989 מוקלדים נתוני השוברים בכל מחסן בידי המחסנאי; העתק השובר נשלח ליחידת האוטומציה.

הביקורת העלתה, כי השוברים המגיעים ליחידת האוטומציה מועברים לתיוק ואין בודקים את הנכונות והשלמות של הנתונים הרשומים בהם; אף אין בודקים אם השוברים נחתמו בידי מאשר המשיכה ומקבל הציוד המוסמכים לכך.

משרד מבקר המדינה בדק מדגם של כ-500 שוברים ממחסנים שונים שנשלחו ליחידת האוטומציה. להלן הליקויים שהועלו בבדיקה:

(א) במקרים מועטים נמצא, כי פרטי מנפק הציוד ומקבלו לא נרשמו בשובר או נרשמו בצורה בלתי ברורה. על פי שוברים כאלה נמשך פעם אחת ציוד בערך כספי של כ-30,000 ש"ח ופעם אחת בכ-43,000 ש"ח.

(ב) במארס 1989, קודם שנעשתה ספירת מלאי באחד המחסנים, הכין המחסנאי שוברים בלי שרשם עליהם למי נמסר הציוד: לפי שובר אחד נמשכו פריטי ציוד בערך של כ-8,500 ש"ח; לפי שובר אחר נמשכו פריטי ציוד בערך של כ-11,500 ש"ח.

(ג) על פי נוהלי בזק, יש להקליד את הנתונים על תנועות המלאי רק לאחר שהן בוצעו. הביקורת העלתה, כי ב-12 מבין 49 שוברים של ניפוק והחזרת ציוד שהוקלדו באחד המחסנים, בתקופה של שלושה שבועות, קדמה הקלדת הנתונים למועד הרשום בשובר כמועד היציאה של הפריט. לדוגמה, נתוני שובר, שערך הפריטים שנמשכו באמצעותו היה כ-15,500 ש"ח, הוקלדו ב-16.3.89, ואילו על גבי השובר נרשם שהציוד הונפק ארבעה ימים לאחר מכן, ב-20.3.89.

בתשובה למשרד מבקר המדינה ממארס 1991 הודיעה בזק, כי בעקבות הביקורת וכדי למנוע הישנות מקרים דומים, היא הכינה הנחיות מפורטות למילוי השוברים והפיצה אותם לעובדים הנוגעים בדבר; כן הנחתה את עובדי יחידת האוטומציה לבדוק את נכונותם ושלמותם של הנתונים הרשומים בשוברים.

2. לשם איתור רישומים שגויים (כגון מספר קטלוגי או מספר מחסן) מופקים ונשלחים לכל המחסנים בסוף כל חודש דוחות שבהם מפורטות, לפי מיונים שונים, התנועות שבוצעו במחסן והיתרות המפורטות לכל פריט.

הביקורת העלתה, כי מרבית המחסנים לא דיווחו על בדיקת הדוחות. בהעדר בדיקות כאלה, עלולה להיפגע אמינות הרישומים במערכת המלאי. בתשובתה למשרד מבקר המדינה הודיעה בזק, כי אגף הכלכלה בודק את הדוחות האלה במסגרת הביקורת שהוא עושה במחסנים; בעקבות הממצאים שהעלה משרד מבקר המדינה, הכינה בזק נוהל חדש, שלפיו על המחסנאים לבדוק את הדוחות ולדווח ליחידת האוטומציה על בדיקתם, ובמידת הצורך - על תיקון הרישומים השגויים שאותרו.

3. אחת לחודש מועבר ממערכת המלאי למערכת הכספית ריכוז של כל פריטי המלאי והציוד שנמשכו מהמחסנים. הריכוז ממוין על פי פקודות עבודה, והוא משמש לבקרה תמחירית בלבד. הריכוז אינו משמש לניהול המלאי - מעקב אחר מיקום הפריטים ובקרה בדבר ניצול פריטי המלאי ובפרט של פריטי ציוד בעלי ערך כספי רב, לאחר שנמשכו ממחסני החברה.

בזק אינה מפעילה מערכות חלופיות של בקרות לאיתור חריגות, כגון: השוואה בין נתוני הצריכה בפועל של פריטי ציוד לבין הצריכה המחושבת על פי תקנים ולפי תפוקות עבודה ועל פי התקנות ציוד, כפי שנרשמו במערכות ממוחשבות אחרות של בזק.

רכישות מיידיות

1. נוהלי בזק בדבר רכישת ציוד מחייבים פרסום מכרזים או קבלת הצעות מכמה ספקים. לעתים, כאשר נוצר מחסור בפריט מסוים בכל מחסני החברה, רשאים מנהלי יחידות שהוסמכו לכך, לאשר רכישת פריטים בלא מכרז, לעיתים על סמך קבלת הצעות בלבד (להלן - "רכישה מיידית"). נקבע סכום מרבי לרכישה אחת, והוא מתעדכן מפעם לפעם, ונקבע סכום מרבי לסך כל הרכישות בתקופה קצובה.

משרד מבקר המדינה בדק את הפריטים שרכשה בזק במסגרת רכישות מיידיות בחודשים ינואר - יולי 1989, והעלה, כי ברכישות רבות נעקפו הנהלים בנושא זה. נמצא, שהזמנות של פריטים מסוימים פוצלו, ויש שביום אחד הוצאו כמה הזמנות לפריט אחד.

בתשובתה ממארכס 1991 הודיעה בזק למשרד מבקר המדינה, כי הוכן נוהל חדש בנושא זה, ובו נקבע בין היתר, כדי למנוע פיצול הזמנות, שמותר להוציא הזמנה נוספת לפריט אחד רק שלושה חודשים לאחר ההזמנה הקודמת.

2. בעת רישום הרכישות בהליך הרגיל, משווה המערכת הממוחשבת בין הנתונים בהזמנת הפריט (הכמות וערך ההזמנה) לבין הנתונים בשובר הכניסה למחסן. כמו כן נבדקת ההתאמה בין מחיר הפריט לבין המחיר הממוצע של הפריט שכבר מצוי במלאי החברה.

הביקורת העלתה, כי בקרות כאלה אינן קיימות כאשר רוכשים ברכישה מיידית. בבדיקה נמצא, כי בעת הקלדת הנתונים של רכישות מיידיות יש שנקלטו נתונים שגויים בדבר שם הפריט, כמותו וערכו.

בעקבות הביקורת, הודיעה בזק למשרד מבקר המדינה כי היא החלה להפעיל עוד בקרות ממוחשבות על רכישה מיידית. הבקרות כוללות: הגבלת סכום הרכישה והשוואת מחיר הפריט למחיר הממוצע במערכת המלאי הממוחשבת.

טיפול בפריטי מלאי בלא תנועה

לפי נוהלי בזק, על האגף לכלכלה ולוגיסטיקה לעשות פעמיים בשנה סקר לאיתור פריטי מלאי שלא היתה בהם תנועה במשך שלוש השנים האחרונות. פריטים בלא תנועה שנמצאו בלתי נחוצים יש להעביר למחסן מכירות.

לפי דוח תקופתי שמכינה בזק, היו במחסנייה בעת הביקורת כ-8,500 פריטי ציוד שלא היתה בהם תנועה יותר מחמש שנים. מקצת הפריטים האלה נשמרו מכיוון שהם חלפים

הדרושים להפעלת מערכות ישנות בחברה.

בעניין יתר הפריטים העיר משרד מבקר המדינה לבזק, כי בהתחשב בהוצאות האחסון, רצוי לצמצם את היקף המלאי שאין לחברה שימוש בו ושלא היתה בו תנועה במשך זמן ממושך.

בתשובתה למשרד מבקר המדינה הודיעה בזק, כי תפעל לצמצום המלאי הזה ככל האפשר. בדיקת מעקב שעשה משרד מבקר המדינה בתחילת 1991 העלתה, כי מספר פריטי המלאי שלא היתה בהם תנועה במשך חמש שנים ירד בכ-30%.

ביקורת במערכות הממוחשבות

מערך המחשבים של בזק הוא מן הגדולים במגזר הציבורי והוא מופעל ברובו בידי אגף מערכות ומחשבים בבזק, המונה כ-250 עובדים.

בשנת 1986, בעת הכנת תכנית האב הראשונה למיחשוב בזק, המליצו יועצי החברה על הקמת יחידה לביקורת המערכות הממוחשבות המלצה זו לא בוצעה. בעת הביקורת הועסק ביחידת הביקורת הפנימית של בזק רק עובד אחד המתמחה בביקורת על מערכות ממוחשבות.

לדעת מבקר המדינה, היקף המיחשוב בבזק דורש הכשרת צוות של מבקרי מערכות מידע, אשר יבקר הן את המערכות הקיימות והן את תהליכי הפיתוח של מערכות חדשות.

העלאת שיעור מס ערך מוסף

ב-31.12.90 חתם שר האוצר על צו מס ערך מוסף (שיעור המס על עסקה ועל יבוא טובין), ולפיו החל מ-1.1.91 הועלה שיעור המע"מ מ-16% ל-18%.

בעקבות שינוי שיעור המע"מ, הכין אגף המכס ומע"מ במשרד האוצר הנחיות בקשר לסוגים שונים של עסקאות. על פי הנחיות אלה, בשירותים הניתנים על בסיס התחשבות חודשית, השירותים שניתנו בחודש דצמבר 1990 יחויבו במס בשיעור של 16%. בשירות מתמשך, שאי אפשר להפריד בין חלקיו, יחול שיעור המע"מ התקף ביום התשלום; לכן, כל סכום שישולם לאחר 1.1.91 יחויב בשיעור של 18%.

ב-31.12.90 הכינה בזק הנחיות לעובדי אגף הכספים בדבר שינוי שיעור המע"מ ומועד תחולתו. לפי הנחיות אלה, המועד הקובע לחיוב מע"מ על השירותים שבזק מספקת ללקוחותיה הוא יום הוצאת החשבונית.

שיטת החיוב שבה נהגה בזק עקב שינוי שיעור המע"מ (על פי מועד הוצאת החשבונית) הביאה לכך שבזק גבתה מע"מ לפי השיעור החדש בעד שיחות טלפון שביצעו לקוחותיה בחודשים נובמבר - דצמבר 1990.

בפברואר 1991, לאחר שמשרד מבקר המדינה פנה לבזק בעניין זה, ביקשה בזק מאגף המכס ומע"מ שהקריטריון הקובע יהיה יום ביצוע השיחה ולא יום קריאת המונה. לאחר בחינה נענה אגף המכס ומע"מ לבקשה.

במארס 1991 קיימה בזק דיון עם הנהלת אגף המכס ומע"מ ובו הוחלט כי בגין כל החיובים המתייחסים לשירותים שניתנו עד 31.12.90 יחויב מע"מ בשיעור 16% ויוחזר ההפרש, אם נגבה; ההחזרים ישאו ריבית כנהוג בבזק בעת החזרת הכספים ללקוחות.

בעקבות החלטה זו החזירה בזק ללקוחותיה סכום של כ-3 מיליון ש"ח (כולל ריבית).

בתשובתה למשרד מבקר המדינה ממארס 1991 הסבירה בזק, כי היא פעלה לפי הנחיות שקיבלה מאגף המכס ומע"מ; לאור הנחיות חדשות שקיבלה בזק מהאגף, היא הוציאה הנחיות פנימיות חדשות בנושא והחזירה כאמור את ההפרשים ללקוחות.

אגף המכס ומע"מ הודיע למשרד מבקר המדינה במאי 1991, כי לאור הניסיון שנרכש הוא בא בדברים עם בזק לשם קביעת הוראות מפורטות בדבר גביית מע"מ על מיגוון השירותים שהיא מספקת.

1. בזק, החברה הישראלית לתקשורת בע"מ, היא אחת החברות הגדולות במשק הישראלי בכלל ובין החברות הממשלתיות בפרט. החברה היא הספק העיקרי של שירותי תקשורת במדינת ישראל; עיקר פעולתה הוא מתן שירותי טלפון פנים ארציים ובין לאומיים. עוד מספקת בזק שירותי תקשורת להעברת נתונים, טלקס, טלפון נייד לחיגוי ישיר, ושירותי תמסורת והפצה של שידורי רדיו וטלוויזיה.

בשנים האחרונות עובר ענף התקשורת בעולם כולו תמורות מהירות ומהותיות בתחום הטכנולוגי ובדפוסי הצריכה והרגלי השימוש בשירותי תקשורת. שינויים אלה לא פסחו על ענף התקשורת בארץ. באמצעות השקעות רחבות היקף פיתחה בזק את תשתית התקשורת והחליפה מערכות מיושנות במערכות הפועלות בטכנולוגיות מתקדמות ובכלל זה מיתוג ספרתי ותשתית של כבלים אופטיים. שיכלול המערכות השביח במידה ניכרת את רמת השירות והגדיל את מגוון השירותים ללקוח. ראוי לציין במיוחד, כי התופעה של המתנה להתקנת טלפון חוסלה כמעט כליל: בסוף 1991 המתינו כ-14,000 הזמנות, לעומת כ-260,000 בעת הקמת החברה ב-1984.

בהתחשב בגודל החברה ובהיקף פעילותה, עושה משרד מבקר המדינה ביקורת שוטפת בבזק. דוח זה מסכם את הממצאים בכמה נושאים שהביקורת עליהם הסתיימה.

בדוח מובאת שורה ארוכה של ליקויים בתפקוד החברה, מקצתם ליקויים כבדי משקל. עם זאת, יש לציין בחיוב את פעולות הנהלת החברה לתיקון הליקויים שהועלו.

2. ממצאי הביקורת בנושא מערך השידורים לציבור מצביעים על המצב החמור שבו שרוי במשך שנים רבות מערך זה ועל אזלת היד שגילו הגורמים המעורבים בדבר. אחת הסיבות המרכזיות למצב זה היתה מערכת יחסים לא תקינה, מלווה בחילופי האשמות הדדיות, בין משרד התקשורת לבין בזק, בענין האחריות למצב שנוצר. למרות שכל הגורמים הנוגעים בדבר היו מודעים למצב שבו נמצא משק המשדרים בארץ, שהוא נושא בעל חשיבות לאומית, הם לא פעלו בנחישות ליישוב המחלוקת ולהגברת שיתוף הפעולה בשיקום ובפיתוח מערך המשדרים.

3. ממצאי הביקורת על פעולות החברה בתחום בינוי ונכסים מעלים אף הם ממצאים כבדי משקל. בדיקה שהתייחסה לתוכנית העבודה המאושרת לשנת 1989 העלתה שבזק לא ביצעה חלק ניכר ממנה, התקציב שנותר בידיה שימש להקמת פרויקטים שלא אושרו בדירקטוריון החברה וכן לכיסוי חריגות תקציביות בביצוע פרויקטים אחרים. הדבר פגם ביכולת הדירקטוריון לעקוב אחר הביצוע של עבודות שחשיבותן מרובה ליצירת תשתית לפעילות החברה, והיקפן הכספי דורש פיקוח תקציבי נאות של הדירקטוריון.

הנהלת בזק אישרה את תכניות הבנייה למתקנים ולמבנים, שהכינו אדריכלים חיצוניים מטעמה, בלא שהיו בידה אומדני עלות להקמתם. בנסיבות אלו לא הייתה למעשה להנהלת בזק שליטה על רמת הגימור של פרויקטים שהקימה. הביקורת

העלתה ממצאים הנוגעים להקמתם של שני פרויקטים, בגבעתיים ובאשקלון, שנבנו בפאר רב, שלא היתה לו כל הצדקה בהתחשב בייעוד המבנים. בזק רכשה מגרש ומבנה מעליו בלא שעשתה בדיקה יסודית בדבר התאמת המבנה לצרכיה. רק לאחר הרכישה התברר שיש צורך להרוס את המבנה שתמורתו שילמה בזק סכום של יותר מ-400,000 דולר

בזק אינה מנהלת ספר רכוש לרישום המקרקעין והמבנים שברשותה ואין לה נהלים בדבר סדרי המעקב אחר ניצול הנכסים. החברה לא פעלה בצורה אינטנסיבית ותכליתית למכירת נכסים שחדלה להשתמש בהם. בדיקת פעולות בזק למכירת נכס שהיה בבעלותה בנתניה העלתה שורה של פעולות מגמתיות למכור את הנכס לאדם העומד בראש מוסד הקשור עסקית בחברת בזק, במחיר נמוך ממחיר הערכתו של שמאי; הדבר נעשה אגב מעורבות אישית של יו"ר דירקטוריון חברות הבת של בזק. פעולות אלה מעוררות חשש לפגיעה בטוהר המידות.

בעניין שכירת מבנים העלתה הביקורת, כי במקרים רבים שבזק שכרה מבנים והחלה לשלם בעבורם שכר דירה, הם עמדו ריקים במשך תקופות ארוכות, ובאחדים מהם לא נעשה כל שימוש. מבדיקת כמה מעסקאות השכירות עולה, כי בזק שילמה בסך הכל כ-2 מיליון דולר דמי שכירות לתקופות שבהן המושכרים לא הגיעו לשלב אכלוס.

4. בזק רכשה חבילת תוכנה ושכרה מחשב מבית תוכנה לניהול המערכת הכספית שלה, ובית התוכנה לא עמד בהתחייבותו להסב את המערכת כדי שיהיה אפשר לשלבה במחשבי בזק. החברה לא עמדה על זכותה, שנקבעה בחוזה, לקבל תיעוד מלא של המערכת אשר היה עשוי לסייע בידה להקטין את התלות הרבה בבית התוכנה. ממצאי הביקורת מצביעים על ליקויים בתפקוד המערכת ובסידרי האבטחה עליה. בהתחשב בכך שמערכת ממוחשבת זו משרתת את הפעילות הכספית העניפה של בזק, היתה חובה על האחראים לה לדאוג שיקויים מערך בקורות נאותות, שיבטיח הקטנת החשיפה לסיכונים של שימוש לרעה במערכת.

בדיקת המערכת הממוחשבת לניהול המלאי העלתה ליקויים בסדרי הבקרה על משיכת ציוד מהמחסנים; ליקויים אלה פגעו באמינות המערכת. בזק לא הפעילה מעקב אחר ציוד שנופק ובקורות לאיתור חריגות.

מערך המחשבים של בזק הוא מן הגדולים במגזר הציבורי. לדעת מבקר המדינה, היקף שכזה דורש הכשרת צוות של מבקרי מערכות מידע אשר יבקרו הן את המערכות הקיימות והן את תהליכי הפיתוח של מערכות חדשות.

מבקר המדינה

ירושלים, אלול התשנ"ג
אוגוסט 1993